

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií

**Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním
vztahům**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Doc. PhDr. Zlatica Bakošová, Ph.D.

Vypracovala:
Ivana Patschová

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 1. 4. 2011

.....

Ivana Patschová

Poděkování

Děkuji paní doc. PhDr. Zlatici Bakošové, Ph.D. za velmi užitečnou metodologickou pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Velké díky patří mým dcerám za trpělivost a psychickou podporu během celého mého studia.

Ivana Patschová

OBSAH

ÚVOD	2
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	4
1.1 Pojem rodina, manželství, rodičovství a sexuální vztahy	4
1.2 Výchova mladých lidí k porozumění partnerství, manželství a rodičovství, její současný stav a problémy	7
1.3 Přehled problematiky v literatuře	9
1.4 Shrnutí.....	11
2. RODINA A JEJÍ PROMĚNY	12
2.1 Historický pohled na rodinu, rodičovství, partnerství a sexuální výchovu	14
2.1.1 Rodina, rodičovství a partnerství	14
2.1.2 Sexuální výchova	17
2.2 Současná rodina, podmínky pro výchovu, problémy současné rodiny	19
2.3 Shrnutí.....	22
3. STAV VÝCHOVY K MANŽELSTVÍ, RODIČOVSTVÍ A SEXUÁLNÍM VZTAHŮM	23
3.1 Výukový materiál Ministerstva školství o výchově k mateřství, rodičovství a sexuálním vztahům	24
3.2 Možnosti školní výchovy a neformálních vzdělávacích institucí k výchově k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům	26
3.3 Problémy a nesnáze výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům.....	28
4. EMPIRICKÁ ČÁST	30
4.1 Cíl, úlohy a hypotézy průzkumu	30
4.2 Metody a metodika průzkumu	31
4.3 Analýza a interpretace výsledků výzkumu	32
4.4 Závěry a doporučení pro praxi	43
ZÁVĚR	45
RESUMÉ	47
ANOTACE	48
KLÍČOVÁ SLOVA	48
ANNOTATION	48
KEYWORDS	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
SEZNAM PŘÍLOH	51

ÚVOD

Rodina, manželství a sexuální vztahy existovaly ve všech historicky známých typech společenských kultur a jsou nedílnou součástí lidského života. Současná podoba rodiny a manželství se však mění, k sexuální výchově se v posledních letech také přistupuje zcela jinak, než tomu bylo v minulosti. Změny, které v posledních desetiletích nastaly, ovlivnily pohled na současnou rodinu, na „instituci“ manželství av neposlední řadě se také velmi změnil pohled na sex a sexuální vztahy.

Rodina je jednou z nejvýznamnějších společenských institucí, primární sociální skupina, ve které se vztahy mezi jednotlivými členy vyznačují vysokou mírou intimity, citovými vazbami mezi jednotlivými členy a vzájemnou soudržností. Proto má velký vliv na utváření osobnosti jejích členů. Primární rodina působí jako vzor pro své členy, kteří si způsoby chování a jednání, více či méně, přenáší do svých vztahů, manželství a do své prokreační rodiny. Další významnou společenskou institucí ve výchově tvoří škola, která by měla inovovat, rozšířit a prohloubit vyučovací program týkající se výuky k manželství a rodičovství. Nemalou měrou by se měla věnovat i sexu a sexuálním vztahům. Na výchově k manželství, partnerství a rodičovství se podílí i další instituce – manželské, předmanželské a sexuologické poradny, Bílý kruh bezpečí, Rodinka atd.

Výše uvedené důvody mě vedly ke zpracování tématu rodiny, manželství a sexuálních vztahů. *Předmětem této bakalářské práce je rodina, manželství a sexuální vztahy*, jejichž základ získává každý člověk ve své rodině a postupně je rozšiřován dalšími institucemi. Rodinná a sexuální výchova je v současné době ve škole vyučována nejednotně, a to vždy rámci několika předmětů. Všem těmto skutečnostem se budu věnovat ve své bakalářské práci.

Cílem práce v teoretické rovině je charakterizovat rodinu, manželství, sexuální vztahy a jejich přehled v literatuře. Bude popsána výchova mladých lidí k porozumění partnerství, manželství rodičovství, její současný stav a problémy. Budu popisovat rodinu, manželství, rodičovství a sexuální vztahy z historického a ze současného pohledu, dále uvedu typy rodiny a zaměřím se na problémy současné rodiny. Budu charakterizovat současný výukový materiál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR o výchově k mateřství, rodičovství a sexuálním vztahům a vyvolanou kritiku a diskuzi ze strany rodičů na toto téma. Vedle školní edukace se zmíním také o možnostech neformálních vzdělávacích institucí a popíši problémy a nesnáze výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům nás i v zahraničí.

Hlavním cílem průzkumu je v návaznosti na teoretickou část ověřit a porovnat, jak mladá generace pohlíží na institut manželství. Dále budu zjišťovat, zda výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je v rodině a ve škole z pohledu studentů dostatečná.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Pojem rodina, manželství, rodičovství a sexuální vztahy

Tématem *rodiny* se zabývá mnoho společenských věd, jako jsou sociologie, pedagogika, filozofie, psychologie, právo, ekonomie, kulturní a sociální antropologie lékařské vědy. Ráda bych popsala jednotlivé vědní obory, které se rodinou zabývají.

Sociologie se zabývá tématem soužití manželského páru, soužití svobodných dětí, jejímž hlavním zájmem je jádrová či nukleární rodina. Tato je považována za základ, na kterém je postavena rodina širší (strýcové, tety, prarodiče). Zkoumá nejen charakteristiky a proměny rodiny jako celku, ale také jednotlivé postavení všech členů rodiny. Sbírá data o věku, vzdělání rodin, popisuje porodnost, potratovost, úmrtnost a další údaje.

Pedagogika (sociální pedagogika, teorie výchovy, etika) na rodinu pohlíží především ve smyslu výchovné a socializační funkce. „*Skúma aspekty výchovy detí v rodinách, etické princípy, sociálnopatologické javy či vzťahy prostredia a výchovy, výchovu ako pomoc v jednotlivých typoch prostredí a hodnotovú orientáciu rodín*“ (Bakošová, 2008, s 87).

Chováním mužů a žen, feministickými teoriemi se zabývá ze svého pohledu *filozofie*.

Z hlediska *kulturní a sociální antropologie* je analyzována rodina a rodinné prostředí z antropologického hlediska, zkoumá způsoby života, tradice, zvyky, sociální uspořádání.

Právními aspekty rodiny se zabývá *právo* (rodinné, trestní, občanské). Z právního hlediska mluvíme o rodině teprve tehdy, až se muži a ženě, kteří spolu žijí, narodí dítě. V případě manželských párů, které nemohou mít děti, se tyto stávají rodinou až v okamžiku adopce nebo osvojení dítěte, neboť takovým právním vztahem je naplněna instituce manželství. Právní věda nepovažuje např. rodinu, ve které žije spolu nesezdaný pár, kde jeden nebo oba partneři si přivedou svoje biologické děti, které spolu vychovávají, za rodinu v pravém slova smyslu, ale spíše za jinou sociální skupinu – tzv. pseudorodinu (Veselá, 2003, s 11).

Ekonomika analyzuje a zkoumá rodinu z pohledu ekonomických ukazatelů a to především výše příjmů, ekonomických možností mladé rodiny, zaměstnanosti, popř. nezaměstnanosti.

Z pohledu *sociální pedagogiky* je nutné rodinu chápat jako dynamický systém, který se neustále vyvíjí, mění svoji strukturu, reprodukuje své základní podmínky, které se stávají potenciálním východiskem vzniku nového systému (nové rodiny). Jako společenský subsystém primárně zabezpečující individuální a celospolečenské zájmy a potřeby, jako strukturovaný celek, jehož podstatou je vytvářet relativně bezpečný a stabilní prostor reprodukce a produkce lidského života. (Kraus, Poláčková, 2001, s 78.)

Současné společenské vědy mají rozdílné úhly pohledu na definici rodiny. Avšak svým dílčím pohledem napomáhají k celkovému obrazu o rodině, o jejím fungování, chování jednotlivých členů, právních aspektech, ekonomických možnostech.

Manželství je právní a společenská instituce, která tvoří legislativní základ pro rodiny. Tradice manželského obřadu, práva a povinnosti v manželství, způsob výběru partnera, počet a pohlaví partnerů a právo vstoupit do manželství se liší v závislosti na kultuře. Z dlouhodobějšího hlediska je manželství ekonomicky, právně, nábožensky a sociálně uznáváno jako primární společenská instituce pro výchovu dětí.

V České republice je manželství dobrovolným, v zásadě trvalým soužitím dvou osob různého pohlaví, které je založeno zákonem stanoveným způsobem, a to sňatkem. Jeho hlavní úlohou je založení rodiny a řádná výchova dětí, tedy biologická a výchovná funkce.

Rodičovství obsahuje všechny úlohy spojené s výchovou dítěte, které vedou k utváření nezávislé dospělé osobnosti. Rodičovství je považováno za zcela přirozené vyústění mateřství, je jedním z hlavních důvodů k jeho uzavření. Motivace k rodičovství ovlivňují vnější a vnitřní faktory, které přispějí ke konečnému rozhodnutí. Mezi vnější faktory se řadí očekávání, že mladý člověk uzavře manželství a zplodí děti. Vnitřní stimulace k rodičovství souvisí s vrozenou biologickou potřebou, tj. pudem zajišťujícím zachování existence rodu. Jeho síla je značně individuální. Existují lidé, kteří mají malou potřebu mít potomstvo, a jiní, kteří touží mít hodně dětí (Vágnerová, 2007, s 108-110).

Mezi základní aspekty rodičovství patří:

- *sociální vývoj*, je jedním z nejdůležitějších a základních aspektů rodičovství. Primární a sekundární socializace je ovlivněna mnoha faktory - způsobem života v rodině, ve škole, mezi vrstevníky, volnočasovými aktivitami, stanovenými hodnotami, pravidly nebo cíli. Důležitá je i společenská a kulturní výchova, morální a mentální vývoj

-
- *emocionální podpora* patří také mezi neméně důležité aspekty rodičovství. Přílišná láska nebo přísnost, nedostatek času nebo citu, lhostejnost nebo narušené vztahy v rodině se mohou projevit na osobnosti dítěte
  - *fyzická péče* – zajištění fyzické bezpečnosti, poskytování přístřeší, zajištění potravy, dostatečné lékařské péče
  - *finanční zajištění*, zde hovoříme zejména o pojištění, poplatky spojené se vzděláním dítěte, výživným poskytovaným jedním z rodičů po rozvodu.

Sexuální vztahy jsou nedílnou součástí lidského života. Tyto vztahy je možné navazovat, aniž by byl předpokládán trvalý vztah nebo jiný závazek vůči partnerovi. Pro vztahy je určující uspokojení, které jednotlivým členům přináší. V případě, že vztahy již nepřinášejí tělesné či psychické uspokojení, pak je možné se z nich vyvázat, aniž by došlo k riziku sankcí vycházející ze sociální kontroly. Na toto poukazuje známý britský sociolog Anthony Giddens, který toto uspokojení ze vztahu a potěšení, které přináší, považuje za jednu z hlavních charakteristik postmoderních vztahů. Pokud vztahy neposkytují to, kvůli čemu do nich jednotlivci vstupovali a co se od nich očekávali, mohou být legitimně ukončeny. Zda se jedná o vztah a rozlukou formální či neformální, není přitom významné. Sexuální vztahy, které jsou navázané a udržované na základě sňatku či dobrovolného soužití, mají stejnou váhu. Sexuální vztah je založen spíše na emocionálních poutech vytvořených na základě osobní atraktivnosti, sexuality a citů. Existovaly i sexuální vztahy mimo manželství, ale málokdy k nim patřily pocity, jaké obvykle spojujeme s láskou (jecrois.czweb.org/Anthony_Giddens_-_Sociologie.pdf).

Obecně je tedy za vhodný vztah je takový, který vytváří vhodné podmínky a předpoklady pro sebeúctu, individualitu, intimitu, důvěrnost a dává šance a prostor pro osobní růst. Pozdně moderní vztahy jsou zakládány na důvěře, otevřenosti a vyjednávání, postoje a chování musí být akceptovatelné partnerem. Jistota vztahu je odvozena od toho, zda přináší naplnění požadavků či přání, které si ve svém životě partneri kladou, a zda přináší vzájemné uspokojení. Je tedy zřejmé, že vzájemná očekávání nemají konstantní charakter.

1.2 Výchova mladých lidí k porozumění partnerství, manželství a rodičovství, její současný stav a problémy

Každá generace si žije ve svém vlastním světě. Naši prarodiče žili jinak, rodiče také, naše i ta nastupující generace bude žít také jinak. Je to zcela pochopitelné a samozřejmé. Mladá generace vyrůstá na jiných podmínkách než generace předcházející a samozřejmě upřednostňuje jiné hodnoty. Změna všech formací vývoje společnosti v našich podmínkách se projevila i na výchově mladé generace k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům. Za doby našich babiček byly otázky týkající se sexu a sexuální výchovy tabu, v současné době se na toto téma hovoří zcela otevřeně a beze studu.

Děti se rodí jako vnímavé a rychle se učící bytosti. Záleží proto zejména na rodičích, jestli dokážou svojí výchovou jejich schopnosti plně rozvinout. Je třeba dát dítěti možnosti rozvinout potenciál – tedy celou osobnost. Osobní příklad, model a vzor často působí silněji než slovní působení, odměny a tresty. Dítě si určitý model vybírá a napodobuje, popřípadě se s ním identifikuje podle zákonů sociálního učení. Koná tak dobrovolně, bez nucení, s nadšením a obdivem. Výchova v rodině probíhá na bázi často silných citových vazeb, výchovné ovlivňování má charakter důvěrný a o to větší může mít efekt pokud je vedeno správným směrem (Kraus, 2006, s. 26).

V dnešní době je prioritní výchovnou metodou slovní působení v podobě různého poučování, nabádání nebo hodnocení. Tento způsob výchovy by měl být pouze podpůrným působením, ne hlavním prostředkem. Stále stejná poučení a rady se časem minou účinkem, děti je přestanou vnímat, i když budou obsahově pravdivá. Ve výchově je tedy velmi důležitá forma, která se bude opírat o zkušenosti a osobní příklad vychovávajícího. Být správným příkladem a harmonicky žít tak jak chceme, to je ta správná cesta ve výchově k harmonickému partnerství, manželství a rodičovství. Jsem hluboce přesvědčena, že čím více budeme o svých dětech, partnerech a o rodině vědět, tím více si ji budeme cenit a tím více ji podporovat.

Po revoluci v roce 1989 došlo ke změnám ve výchově, v postoji k manželství a rodičovství. Dochází ke změně v rozsahu, skladbě rodinných domácností, počet úplných rodin se výrazně snižuje, dochází ke změnám z hlediska stratifikačního – umístění jednotlivých typů a kategorií rodin ve stratifikačním systému společnosti. Z ekonomického hlediska se v posledním desetiletí projevují a prohlubují rozdíly v příjmech domácností, dochází k propadu životní úrovně dělnických rodin. (Maříková, 2000, s 143)

Všechny uvedené změny se odráží v postoji k uzavírání partnerství, manželství a rodičovství. V porevolučním období je všeobecný trend stále se zvyšující úroveň vzdělávání. Tím se také oddaluje nástup do zaměstnání a také založení rodiny.

V současné době se na tzv. „krizi rodiny“ podílí především vysoká rozvodovost, nezaměstnanost, nedostatek bytů, tolerance mimomanželských vztahů, vznik dalších různých forem rodinného společenství, velké množství neúplných rodin, úbytek společného času a neschopnost jej trávit s dětmi, velké věkové rozdíly mezi dětmi a v neposlední řadě je to i odkládání porodů do pozdějšího věku a omezení jejich četnosti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) však na výše uvedené změny reaguje jen pozvolna. Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům se vyučuje pouze podle Rámcového vzdělávacího programu (dále RVP), a to v různých předmětech jako je biologie, občanská výchova, společenské vědy apod. Až v roce 2009 MŠMT vydává příručku, která je pouze podpurným materiálem pro vyučující, a je pouze na vedení školy, zda tento materiál využije. V řadě školských zařízeních však vznikají různé projekty, které se tomuto tématu věnují. Příkladem je např. projekt Pilot G/GP, který byl realizován v letech 2004 – 2008 v Biskupském gymnáziu Ostrava – Zábřeh. Jednalo se o cyklus seminářů pod názvem Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům určený pro všechny ročníky čtyřletého a osmiletého gymnázia. Výsledkem bylo zjištění, že příklad dobré praxe pomohl k poznání a pochopení vztahu lásky pro naplnění života, vybídl k vytváření vlastního postoje, upozornil na možné patologie a nebezpečí. Součástí projektu byly semináře, kvízy, osvětové letáčky, názorné pomůcky. Na projektu spolupracovala lektorka, která svoji praxi získala v Centru pro rodinu, přednášela to, co skutečně cítila a v co věřila. Při realizaci projektu měla velký význam i osobnost pedagoga a zvolené způsoby prezentace (pomocí dataprojektoru, názorných pomůcek apod.).

Podle mého názoru v současné době je pro děti dostatečné množství informací na téma rodičovství, manželství a sexuální vztahy. Největší problém však vidím v interpretaci těchto informací tak, aby byly pro mladou generaci zajímavé, ale i poučné. Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům by měla prosazovat interakční způsob, bohatý na diskuse, vlastní tvořivost, společné činnosti a zejména za velmi důležité považují využívání a používání názorných pomůcek. Také počet

a skladbu studentů zařazených do jednotlivých výukových skupin považují za důležitý faktor.

1.3 Přehled problematiky v literatuře

V současné době vychází poměrně velké množství literatury, která se věnuje tématům týkající se výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům. Od odborných knih, publikací, časopisů až po články v různých časopisech nebo internetových portálech. Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je výchovný proces, na kterém se podílí všechny socializační instituce. K rozvoji sociálních rolí partnera, manžela a rodiče je jistě nezbytně nutné výchovně - vzdělávací působení, které začíná v rodině a dále pokračuje ve školních a mimoškolních institucích.

Ve své knize „**Rodina jako výchovné prostředí**“ se Stanislav Střelec zabývá postavením rodiny mezi výchovnými činiteli, základními úlohami rodiny při výchově prostředí a edukačními podmínkami v rodinném prostředí.

J. Chaloupková a P. Šalamounová ve své knize „**Postoje k manželství a rodičovství v České republice a v Evropě**“ uvádí: „Dochází k poklesu sňatečnosti, změně hodnotových orientací, růstu individualismu a odklonu od tradičních forem partnerského chování.“(Chaloupková, Šalamounová, 2004, s 58).

Proměnou současné rodiny se zabývá i autor knihy „**Člověk, prostředí, výchova**“ Blahoslav Kraus. Ve své publikaci uvádí, že současný „vztah mezi rodiči a dětmi se nerozvíjí v rovině autority a podřízenosti, ale v rovině přátelství.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s 81).

„Procesy nastartované sametovou revolucí výrazně zasáhly jak muže a ženy co by jednotlivce, tak i celé rodiny a domácnosti, v nichž tito jedinci žijí. Institut rodiny je základní společenskou změnou (transformací společnosti) „dotčen“ již ve svém „existenčním“ rozměru. Jak signalizují demografická data, mladí lidé do 30 let většinou oddalují vstup do manželství anebo alespoň narození dítěte či dětí“ (Maříková, 2000, s 141.). Rodina se mění rovněž v rozměrech z hlediska stratifikačního (umístění jednotlivých typů a kategorií rodin ve stratifikačním systému společnosti) a generového (uspořádání rolí muže a ženy v rodině).

Pro výchovné pracovníky vydala Lenka Šulová metodickou pomůcku pro vyučování této tematiky: „**Jak učit výchovu k manželství a rodičovství**“, která je rozdělena do témat s respektem na vývojové možnosti dětí pro jednotlivé třídy

---

na základních školách. Tématem pro žáky 1. třídy je rodina, domov, rozlišení pohlaví, v 7. třídě se rozebírá téma volba partnera, extrémně mladé manželství, náhradní rodinná péče, sexuální deviace. Žákům 9. třídy je určeno téma mezigenerační konflikty, dospívání, drogy, pohlavní choroby.

V současné době se toto téma učí v mateřských školách, základních školách v 1 – 4. a v 6. – 8. ročníku, ve středním vzdělávání v případě, že daný obor byl schválen. Vždy ze zákona platí, že školní vzdělávací programy jak v předškolním, základním, ale i středním vzdělávání musí být v souladu s RVP.

V roce 2010 MŠMT vydalo metodickou pomůcku pro učitele základních a středních škol o sexuální výchově. Tato příručka obsahuje témata jako je plánované rodičovství, antikoncepce, přerušování těhotenství, ale také deviantní chování, syndrom týraného a zneužívaného dítěte, genderové aspekty sexuální výchovy nebo bezpečný internet. Tato příručka by měla poradit učitelům, jak danou tematiku zvládnout.

Tématem rodičovství a manželství se zabývají různé společnosti a občanská sdružení. Jejich posláním je podpora informované volby, osobní zodpovědnosti a aktivního přístupu k rodičovství. Hlavním cílem těchto společností je zlepšení služeb v mateřství a rodičovství, poradenská činnost, pořádání kurzů, seminářů a konferencí. Např. občanské sdružení Aperio na svých internetových stránkách www.aperio.cz řeší otázky týkající se zdraví, vztahy mezi muži a ženami, rodičovství a zaměstnání.

1.4 Shrnutí

Problematika rodiny je v naší společnosti velmi diskutované téma a stále aktuální. Každá ze společenských věd má svoji definici rodiny.

Rodina umožňuje dítěti jeho tělesný a duševní rozvoj, dává mu pocit bezpečí a jistoty. Je tedy nezastupitelná v oblasti emocionálního vývoje dítěte. Postmoderní rodina především plní funkci výchovnou a citovou. Na výchově se kromě rodiny podílí škola, státní a nestátní instituce a masmédiá. Výchovná funkce současné rodiny je značně oslabená a projevuje se nízkým vnímáním autority dnešních dětí.

V současné době je mnohými autory poukazováno na narušení tradičních forem rodinného soužití a to zejména ekonomickou samostatností žen a jejich nezávislostí. Z těchto důvodů dominantní mužská role značně upadá. Muž v současné rodině nehraje jen roli „hlavy rodiny“ a hlavního živitele, ale je stále více nucen podílet se svou přímou účastí na chodu domácnosti, zejména pak na výchově dětí.

Hovoříme tedy o „krizi rodiny“ nebo jde jen o její adaptační proces? Lze v současných náročných životních podmínkách založit úplnou a funkční rodinu?

Podle různých autorů je postoj k budoucnosti rodiny optimistický, i když se budou vyskytovat různé formy rodinného prostředí.

2. RODINA A JEJÍ PROMĚNY

V následující kapitole považuji za důležité k tomuto tématu vysvětlit základní funkce rodiny. V kapitole se budu dále věnovat historickému významu rodiny, manželství, rodičovství a sexuálních vztahů a také problémům současné rodiny.

Rodina je nejmenší a základní jednotkou všech historicky známých společností, jedním ze základních pilířů a institucí socializace člověka. I když se rodina v historickém vývoji skutečně mění, přizpůsobuje se současným společenským podmínkám, základní funkce však přetrvávají.

Za základní funkce rodiny jsou považovány:

ekonomicko-zabezpečovací, která je důležitá nejen pro existenci rodiny, ale také pro další rozvoj ekonomického systému společnosti. Zejména na rodičích spočívá převážná část odpovědnosti zajištění všech materiálních podmínek pro plnohodnotný a zdravý vývoj dětí. Rodiče mají odpovědnost vůči svým dětem a vůči starým rodičům. Stát se v podobě některých sociálních opatření snaží rodinám usnadnit tento nelehký úkol, ale děti pro současnou rodinu znamenají značné finanční zatížení.

biologicko-reprodukční - děti jsou pokračováním života rodiny. Tato funkce je však silně závislá na celkové ekonomické akceschopnosti společnosti. Můžeme říci, že „rodina skrze nás uskutečňuje nějaký obecnější záměr“ (Možný, 1990, s 95)

emocionálně- obranná - působení ze strany rodičů na děti a je tou funkcí, kterou žádná jiná sociální instituce nemůže v dostatečné míře naplnit a uskutečnit

výchovně-socializační - rodina dítěti poskytuje základní modely sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Poskytuje modely k napodobování a identifikaci, výchovným působením začleňuje dítě do určitého způsobu života, napomáhá k vytýčení cílů, hodnot a prostředků odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil. Tato funkce je ve značné míře ovlivněna věkem (v některých věkových obdobích tráví děti spíše svůj volný čas mimo rodinu), finančními možnostmi rodiny, posunem v hodnotových orientacích, nárůstem technických prostředků.

Rodinné prostředí určuje, jaké schopnosti a dovednosti jsou ceněny, a naopak, co je považováno za zbytečné. Odráží se zde hodnotový systém rodiny, celková úroveň obou rodičů i všech dospělých členů rodiny. Rodinné prostředí posiluje rozvoj kompetencí, které považuje za důležité a cíleně nerozvíjí ty, které nejsou významné. Některé může dokonce potlačovat (Vágnerová, Základy psychologie, 2004, s 30).

Příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života je nejdůležitější úlohou socializačního procesu. V generační struktuře rodiny má socializace dětí prvořadou důležitost pro jejich osobnostní a sociální rozvoj. Společenský význam rodinné socializace dětí je daný nejen tím, že vytváří jejich aktuální sociabilitu (účast na sociálních činnostech a vztazích), ale hlavně tím, že klade základy této jejich schopnosti vstupovat do sociálních vztahů. Zejména však vytvářet nové, které jsou rozhodující podmínkou produktivní sociální aktivity člověka v rozvojových procesech společnosti, a tím také jeho vlastního rozvoje.

Rodinná socializace je v rozhodující míře prostorem pro socializaci dítěte a dalších členů rodiny a také modelem pro osvojování sociálních rolí muže a ženy, otce a matky. Promítá se tak do budoucí reprodukční rodiny dětí.

„Člověk je přece bytost společenská, která potřebuje vztahy a není schopna nekomunikovat“ (Trélaün, 2005, s 13).

2.1 Historický pohled na rodinu, rodičovství, partnerství a sexuální výchovu

V této kapitole bych se alespoň částečně zmínila o historii rodiny, rodičovství, partnerství a sexuálních vztahů. Rodina, rodičovství, partnerství i sexuální vztahy se mění podle daných společenských podmínek a zřízení. Rodina má svoji historii, ale existují i dějiny manželství? Pokud existují, jedná se pouze o dějiny svazků mezi mužem a ženou? Na první otázku odpověděli sociální historici ano a v průběhu několika posledních desetiletí zmapovali vyvíjející se vztah manželství ke státu, občanské společnosti a soukromému životu, příbuzným, přátelům, k dobrovolnému souhlasu, uzavřené smlouvě a rozkoši.

2.1.1 *Rodina, rodičovství a partnerství*

Nejstarší lidé na řadě míst východní a jižní Afriky žili ve skupinách, spojených patrně pokrevními příbuzenstvím. (Horská, 1990, s. 10). Z tohoto období však nejsou žádné dochované důkazy o způsobu života rodiny, postavení jednotlivých členů v rodině, o zvycích a tradicích.

V rané otrokářské společnosti vzniká stát a patriarchální rodina je upevněna jako právní instituce. Stát vydává závazná pravidla pro organizaci rodinného života a vše je zakotveno v právních normách.

V nejstarším zákonodárném díle z 18. – 17. st. př. n. l., známém babylonském **Chammurapiho zákoníku**, je upraveno individuální postavení občanů, především postavení ženy a rodiny. Téměř čtvrtina Chammurapiho zákoníku se zaměřuje na téma rodina a žena, podrobně se věnuje majetkovým právům manželským, obsahuje předpisy týkající se adopce.

V roce **450 př. n. l.** vznikl nejstarší zápis římského práva tzv. 12 desek, které obsahovaly jak základy práva procesního, dědického, tak i rodinného. I v této době docházelo k nemanželskému soužití, nazývaném konkubináty. Toto soužití bylo uznáváno jako monogamní vztah, nebylo sice ve stejném postavení jako manželství, ale mělo důležité právní následky.

V **císařském Římě** v době rozkladu vládnoucí otrokářské třídy dochází k rozkladu morálky, rozmáhá se prostituce. Kolem roku 18 př. n. l. Augustus zpracovává křesťanskou manželskou doktrínu, ve které je „manželství prostředkem

k rození a výchově dětí, nových údů Kristových, má posvátný charakter a proto je nerozlučitelné“ (Horská, 1990, s. 54), vydává zákony upevňující rodinné svazky. Prostřednictvím daní a ztráty dědických nároků nutili všechny dospělé, aby vstupovali do manželství a měli předepsaný počet dětí.

V **otrokářském řádu** bylo pro pracující ve výrobě nemožné zakládání rodin. Příchodem feudálního společenského řádu dochází k vytvoření nových podmínek pro život v rodině a manželství.

Ve **feudální společnosti** je monogamie základní manželskou formou a feudální společnost má patriarchální charakter.

Ve **středověku** rodina tvořila základní buňku společnosti. Je regulováno pouze zvyklostmi a náboženskými normami. Až církevní dekret z 13. století prohlásil manželství za svátost a učinil z něj formální instituci. Od roku 1563, od koncilu v Trentu je instituce manželství ovládána kanonickým právem. Luteráni zavedli fakultativní civilní sňatky, a tím se manželství změnilo ve veřejnou instituci regulovanou státem.

Od **16. - 17. století** v Evropě převládá tzv. „západoevropský typ manželství“, který byl charakterizován poměrně vysokým věkem při prvním sňatku, u mužů to byl věk 26-27 let, u žen 23-24 let. Ale ještě v třetí čtvrtině 14. století činil věk u mužů při vstupu do manželství 22-23 let a u žen 16 let. Rozdílný přístup k založení rodiny u mužů odrážel jejich různé sociální postavení. Obecně platný zákon zněl, že muž může založit rodinu jedině tehdy, má-li zajištěny prostředky k její obživě. Jako hlavní důvody neuzavření sňatku mladí muži uváděli nedostatek finančních prostředků, absence vlastního domu nebo nemožnost nalezení druhé manželky.

V **19. století** se zasahování státu zvyšuje, státem je regulován nejen vznik a zánik, ale i samotný obsah manželství. Důvody vstupu do manželství, rozmnožení majetku nebo získání moci, již nejsou ty hlavní, proč uzavřít manželství. Důvodem vstupu do manželství se stále častěji stává láska.

V roce **1804** vychází napoleonský občanský zákoník Code civil, který i přes mnohé novely zůstává základem francouzského občanského práva, a jím formulované zásady ovlivnily občanské zákonodárství v mnoha evropských i mimoevropských zemích. V oboru rodinného a manželského práva dochází ke kodifikaci základních vztahů rodiny, rodina má svůj soukromovlastnický základ a patriarchální ráz.

Moderní civilní manželství je instituce mladá i v českých zemích. Potřebný zákon zavedla až legislativa rakouského mocnářství v dubnu roku 1890. Do té doby bylo manželství uzavíráno pouze před bohem a bylo považováno za svaté.

Závěrem lze tedy konstatovat, že současná rodina má svůj původ v tradiční - preindustriální společnosti - vyhraněně patriarchální role otce byla zabezpečena ekonomicky a celou řadou sociálních hodnot, norem a institutů. Manželka, ač se její role poněkud lišila podle sociální pozice rodiny, byla podřízena rozhodovací autoritě hlavy rodiny.

Tradiční typ rodiny byl vždy součástí tradiční společnosti, která se po II. světové válce zásadně změnila. Změnily se vnější podmínky pro fungování rodiny jak v rovině objektivně materiální, tak subjektivní. Zatímco dříve ženy měly výrazně nižší vzdělání, během dvou generací se vzdělanost žen mužům vyrovnala a někde dokonce ženy muže v úrovni vzdělání předčily, to se týká zvláště slovenské společnosti. Ekonomická závislost žen na mužích zmizela s emancipací a masovou zaměstnaností žen. Změnou vnějších podmínek se mění i vnitřní podmínky edukace, které tvoří komplexně pojatá dosažená úroveň vychovávaných jednotlivců a skupin.

Mění se i sociální normy vázané na rodinu a demografickou reprodukci. V minulosti byly svobodné matky, ale i rozvedené ženy ostrakizovány. V posledních desetiletích se však i toto změnilo. Společnost se snaží handicap samoživitelky kompenzovat a tak dokonce v bývalé NDR bylo ekonomicky výhodné být svobodnou matkou.

S vývojem rodiny ve velké míře souvisí i vývoj hodnotových orientací. V polovině osmdesátých let byla velmi silná provázanost mezi hodnotami "láska", "rodina a děti" a "životní partner", v porevolučních letech ve vývoji postupně docházelo k poklesu závislosti těchto hodnot. Preference "lásky" stoupala, ale preference nejdříve "rodiny a dětí" a pak i "životního partnera" klesá. Tyto dílčí posuny jsou spojeny s obecnějšími proměnami hodnotové orientace generace mládeže. Posun hodnot má pochopitelně dopady na jednání mladých lidí, na jejich životní strategii, demografické chování a životní styl.

2.1.2 *Sexuální výchova*

Sexualita je nedílnou součástí našeho života a ve velké míře ovlivňuje naše sebepojetí a prožívání vztahů, bez ohledu na věk. I pohled na sexuální výchovu se měnil v průběhu doby a od kultury ke kultuře.

V průběhu **prvního tisíciletí** našeho letopočtu byl pohled na sex a sexuální výchovu spojen s křesťanstvím, kdy byl založen jednotný kulturní vzorec sexuálního chování. Stará antika je známa svojí volností mravů, poměrně přátelským poměrem k homosexualitě i bisexualitě. Byla zavedena přísná monogamie párové rodiny, byl zakázán incest a bylo negativně poukazováno na homosexualitu.

Druhá polovina 16. století se vyznačuje sexuální otevřeností, hovoříme o tzv. hédonistické morálce, pro kterou je charakteristické tělesné rozkošnictví a smyslové požitkářství.

Dalším mezníkem v pohledu na sexualitu jsou šedesátá léta dvacátého století, která se vyznačovala emancipací, zvýšeným vzděláním žen a účinnou antikoncepcí. Sex je oddělen od rozmnožování a odmítnut monopol manželství na sex.

„Česká republika nesporně patří mezi průkopníky osvěty zaměřené na sexuální výchovu, výchovu k manželství a rodičovství, na výchovu ke zdravým partnerským vztahům“ (www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vychova/sulova1.htm).

Již v roce **1921** bylo v Praze založeno první univerzitní sexuologické pracoviště na světě – Ústav pro studium pohlavnosti. V 20. letech 20 století prosazoval profesor Záhoř „Vychovávání pro manželství“, které mělo být zahrnuto do učební látky v biologii, zdravotní osvětě a anatomii. Autor knihy „**Pohlavní výchova mládeže**“ M. Skořepa poukazuje zejména na výchovu ke zdravému, normálnímu životu.

V roce **1935** profesor Josef Hynie zakládá českou sexuologickou školu, která se stala centrem lékařské sexuologie dodnes a patří mezi nestarší sexuologické univerzitní pracoviště (<http://leccos.com>).

V období **2. světové války** dochází ke stagnaci v oblasti sexuální výchovy, jakékoliv snahy o osvětu nebo výzkum byly zastaveny. Nástupem komunistického režimu dochází ke snížení prestiže rodiny, která má být postupně nahrazována formami kolektivního zřízení.

V **60. a 70. letech 20. století** se sexuální výchově věnují spíše jednotlivci (Raboch, Barták, Plzák). V roce 1960 Ministerstvo školství vydává věstník, který

---

obsahoval pokyn k zahájení výchovy k rodičovství. Na něj navazovala řada vládních usnesení a výnosů Ministerstva školství.

V **80. letech 20. století** sexuologové apelují na nutnost otevřeně, ale hlavně pravdivě informovat děti ve školách o lidské sexualitě. Na tento tlak ze strany výchovných činitelů není nijak reagováno. V nových učebních osnovách z roku 1983 nedochází k žádným změnám a učí se nadále podle koncepce z roku 1972. Pozitivním krokem je však masivní zavádění manželských a předmanželských poraden.

Na základě celospolečenské situace v **90. letech 20. století** v důsledku politických změn - důsledné prosazování lidských práv, otevřené hranice, nárůst patologických projevů v chování dospívající mládeže - dochází ke snaze znovu řešit situaci v oblasti sexuální výchovy.

Sexuální a rodinná výchova se stala součástí školního vzdělávání a výchovy, byly zpracovány teoretické základy, vymezeny cíle, metody a efektivní formy výuky.

Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR byla v roce 2009 zpracována metodická příručka pro učitele, která má sloužit jako podpůrný a doplňující materiál pro školy, zejména pro učitele sexuální výchovy. Příručka se však stala po dlouhou dobu středem diskuzí renomovaných odborníků i laiků. Příručce se podrobně věnuji v další kapitole.

2.2 Současná rodina, podmínky pro výchovu, problémy současné rodiny

Rodina je primární socializační skupina a socializační činitel, který poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Prvním výchovným činitelem, který předává dítěti základní model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině, začleňuje dítě do určitého způsobu života a tím mu předává určité sociální požadavky a normy pro budoucí život. Funkce rodiny proto nemůže být plně nahrazena jinými výchovnými institucemi.

Pro výchovu jsou důležité podmínky, které jsou determinanty procesu výchovy, vedení, kultivace a utváření lidí. Jsou nesčetné, mimořádně diferencované a vzájemně propojené. Často jsou charakterizovány celkovou dosaženou úrovní života a životního prostředí vychovatelů a vychovávaných. Nejsou pouze východiskem, ale i výsledkem výchovy.

V současné době odborníci hovoří o tzv. „krizi rodiny“, kdy se jako hlavní příčiny uvádí:

- *změny sociálních rolí rodičů* a dlouhodobá demokratizace uvnitř rodiny, kde otec již nemá výsadní postavení v rodině. Chybí předem daný vzor nebo model určující, co je to rodina, mateřství, otcovství a především jaké role má kdo zastávat. A to činí manželství tolik nestabilním, zrušitelným a zranitelným.
- *přibývá dvoukariérových manželství*, což je důsledek emancipace.
- *izolovanost rodiny* – uzavření se před vnější společností, dochází ke generační izolovanosti. Profesor John Cacioppo z University of Chicago tvrdí, že díky této krizi tradiční rodiny je dnes více sociálně izolovaných lidí – zejména starších. Každý žije sám, má méně velmi blízkých přátel, prarodič nemá místo v malé „nukleární“ rodině (muž, žena, dítě), širší rodina o sobě někdy ani neví. Lidé se dožívají vyššího věku, děti se brzy osamostatňují a z rodiny odcházejí – doba samoty se tak stále prodlužuje (<http://deti.centrum.cz>).
- *dezintegrace* – členové rodiny dnes fungují ne jako jednotka, ale každý zvlášť. Příčinou může být velké pracovní zatížení rodičů a dětí pracovními a osobními aktivitami a s tím spojené značné časové zaneprázdnění

- *zmenšování rodiny*, kdy vznikají nebo se rozšiřují alternativní formy rodinného života, jako je nesezdané soužití, tzv. singles, rozvedení, dobrovolná bezdětnost, děti narozené mimo manželství

Počet rodin, založených pouze na partnerském vztahu, se zvyšuje a legalizace partnerského vztahu není již nutnou podmínkou rodinného života. Lásky představuje v současných společnostech hlavní vzor sociální vazby. Musí být založená na svobodné volbě partnera, zejména touto svobodou je dána křehkost této vazby. Mladí lidé usilují o nezávislost a autonomii, ale přitom si přejí žít společně s ostatními, aby mohli být sami sebou.

Věková hranice vstupu do manželství se posunuje. Českým statistickým úřadem byly vydány výsledky sběru dat z jednotlivých let týkajících se demografických údajů obyvatelstva. Z těchto tabulek jsem vybrala údaje, kde je porovnán věk ženicha a nevěsty v letech 1993 a 2008.

První sňatky podle věku snoubenců (stav k 31. 12.2008)

Věk	1993		2008	
	ženich	nevěsta	ženich	nevěsta
16 - 19	5 809	20 105	152	845
20 - 24	28 661	24 770	4 109	9 735
25 - 29	11 937	4 734	16 083	18 310
30 - 34	2 913	1 058	12 805	7 518
35 - 39	1 123	394	3 251	1 215
40 - 44	454	179	891	259
45 - 49	200	104	291	97
50 - 54	103	33	211	61
55+	119	73	245	77
Celkem	51 319	51 450	38 038	38 117

(www.czso.cz)

Z tabulky je jasně patrné, že věková hranice snoubenců se v průběhu 15 let výrazně posunula směrem nahoru. V Rychlých údajích Českého statistického úřadu, které byly vydány 13.12.2010 bylo konstatováno:

V 1. až 3. čtvrtletí letošního roku bylo uzavřeno pouhých 39 tisíc manželství, což bylo o 2,6 tisíce méně než v prvních třech čtvrtletích roku 2009. Jde o historicky nejnižší počet za celou dobu sledování. Intenzita sňatečnosti dlouhodobě klesá a navíc

početně silné generace narozených ze sedmdesátých let již věk vyšší sňatečnosti překročily (www.czso.cz).

Dalším demografickým ukazatelem, který naznačuje „križi rodiny“ je porodnost a počet dětí narozených v „nesezdaném“ soužití.

Při sčítání v roce 1991 bylo celkem sečteno 84 934 nesezdaných párů, v roce 2001 jich bylo zaznamenáno 125 269 (www.mpsv.cz/).

Manželství po zkoušce soužití se vyskytuje mezi mladými manžely do 35 let již poměrně často. Známost u manželů po zkoušce soužití trvá před vstupem do manželství v průměru o 1 rok déle než u přímých sňatků (u sňatků po zkoušce soužití zahrnuje rovněž délku společného soužití). Vysokoškoláci mají před uzavřením sňatku větší tendenci vyzkoušet si předmanželské soužití (zejména v průběhu studia) než partneři se základním vzděláním. Pokud mladí lidé do 24 let uzavřou sňatek, jedná se spíše o jejich tradiční přístup k partnerství, a tedy o uzavření přímého sňatku. Mladí lidé ve věku 25 let a vyšším mají naopak větší tendenci uzavřít sňatek po zkušenosti se společným soužitím. Zastoupení bezdětných rodin je mezi přímými sňatky o 10 procentních bodů nižší než mezi sňatky po zkoušce soužití. Důvodem pro nižší bezdětnost u manželů, kteří vstoupili do manželství přímo, je četnější výskyt uzavírání sňatku pod tlakem těhotenství. Podíl bezdětných párů, které doposud neuzavřely manželství, je však ve srovnání s manželskými páry více než dvojnásobný.

Život v manželství považuje za ideální většina manželů, zatímco pouze necelá polovina nesezdaných párů. Pro další více jak dvě pětiny nesezdaných párů je nejlepší formou soužití život se stálým partnerem bez sňatku. Manželé se nejčastěji rozhodli pro sňatek v souvislosti s uspokojivou finanční situací či přáním mít děti v manželství. Nesezdaní partneři dali přednost společnému životu bez sňatku před manželstvím zejména z důvodů zkoušky společného bydlení, prozatímní nepřítomnosti dítěte či hédonistické chuti užívat si života bez závazků (www.mpsv.cz/).

Se zmenšováním rodiny úzce souvisí i porodnost. Živě se v lednu až září narodilo 88,7 tisíce dětí, tedy o 1,5 tisíce méně než ve stejném období předchozího roku. Růst porodnosti se zastavil již v loňském roce a v nejbližší době nelze očekávat jeho obnovení. Průměrný věk matek se opět mírně zvýšil. V letošním roce dále roste podíl dětí narozených mimo manželství. Neprovdaným ženám se narodilo 40,1% (35,6tisíce) všech živě narozených dětí, zatímco v 1. až 3. čtvrtletí 2009 to bylo 38,6 % (www.czso.cz/).

Nezaměstnanost, nedostatek bytů a nepříznivá ekonomická situace je dalším faktorem, který se také velkou měrou podílí na současné krizi.

S výše uvedenými faktory velmi úzce souvisí i počty týraných a zanedbávaných dětí, zejména v samotné rodině, zvýšená agresivita, kriminalita dětí a mladistvých, nárůst společensky nežádoucích jevů a vysoká sebevraždnost.

Mezi další ukazatele krize rodiny patří i fakt, že množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce.

2.3 Shrnutí

Rodina prošla v průběhu historie mnoha transformacemi. Již v prvobytně pospolné společnosti se objevují určité formace. K největším změnám však dochází až v polovině minulého století, kdy hovoříme o postmoderní rodině.

Tradiční rodina fungující především jako ekonomická jednotka v průběhu historie přechází v rodinu moderní zaměřenou především na vzájemné vztahy členů rodiny.

Legalizace partnerského vztahu není již nutnou podmínkou rodinného života a počet rodin založených pouze na partnerském vztahu se zvyšuje. Posunuje se i věková hranice vstupu do manželství. Manželství na zkoušku ve v současné době vyskytuje poměrně často.

Dochází i k poklesu porodnosti a posunula se věková hranice matek. Vzrostl i podíl dětí narozených mimo manželství.

Mění se celková struktura rodiny, počet dětí klesá, vícegenerační soužití se omezuje.

Ivo Možný ve své knize **Moderní rodina** (1990) popsal prognózy budoucího vývoje podoby rodiny. Proměna rodiny v budoucnosti je podmíněna čtyřmi kritérii – početností nastupující generace, dostupností bytů, očekávanou kvalitou životního prostředí a zdravím potenciálních matek a otců. Kniha byla vydána před více než 20 lety a lze konstatovat, že se prognózy již z části vyplnily a k některým zdárně směřujeme.

---

3. STAV VÝCHOVY K MANŽELSTVÍ, RODIČOVSTVÍ A SEXUÁLNÍM VZTAHŮM

Výchova dítěte začíná hned po narození. Vývoj dítěte velmi pozitivně ovlivňuje pocit bezpečí a projevovaná láska. Vývoj dítěte je bezesporu ovlivněn kvalitou vztahu mezi rodiči a citovým zázemím, v němž vyrůstá.

Dobře fungující rodina je tedy nejvhodnějším prostředím pro výchovu k partnerství, manželství, rodičovství a sexuálním vztahům. Již od velmi útlého dětství děti projevují zájem o vznik života a sexualitu. Mnozí rodiče jsou tímto zájmem zaskočeni, v mnoha případech i překvapeni. Většina rodičů na otázky související se sexuální výchovou svých dětí není dostatečně připravena, nedokáže nebo neumí otázky zodpovědět. Jedním z mnoha důvodů může být stud nebo náboženské přesvědčení.

Dalším výchovným činitelem je mateřská školka. Mezi základní tematické okruhy u dětí předškolního věku řadíme vznik života a narození dítěte, péče o vlastní tělo, citové a sociální vztahy mezi lidmi, vztahy mezi mužem a ženou, rozdíly mezi pohlavími po tělesné, psychické a sociální stránce a možnost nebezpečného chování některých lidí vůči dětem (týrání, zneužívání a sexuální obtěžování).

Na základních a středních školách je realizována výchova v rámci Rámcového vzdělávacího programu a doporučené příručky pro učitele – Sexuální výchova – vybraná témata.

3.1 Výukový materiál Ministerstva školství o výchově k mateřství, rodičovství a sexuálním vztahům

V současné době se edukace realizuje podle školních vzdělávacích programů, které musí být v souladu s rámcovým vzdělávacím programem (dále jen RVP) pro daný typ školy.

Pro všechny úrovně vzdělání představují RVP hlavní kurikulární dokumenty. Jsou závazné pro předškolní, základní vzdělávání, pro základní vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, pro základní školy speciální, pro gymnázia a gymnázia se sportovní přípravou a pro odborné vzdělávání.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) v roce 2009 vydalo podpůrný a doplňující materiál pro školy, zejména pak pro učitele sexuální výchovy. Příručka nazvaná „Sexuální výchova – vybraná témata“ je zpracována na aktuální témata týkající se sexuální výchovy v příspěvcích odborníků, doplněných o nejčastější otázky a odpovědi na ně. Vydáním této příručky MŠMT reaguje na zrychlený životní styl zaměřený na výkon a zisky, změny hodnotového systému, nástup nových způsobů komunikace, výměny informací a s tím související nebezpečí negativního ovlivňování zdraví dětí a mládeže. Inspirací byly především zkušenosti zezahraničí. Příručka obsahuje témata:

1. Sexuální výchova z pohledu etiky (Kubrichtová)
2. RVP ZV z pohledu sexuální výchovy (Kubrichtová)
3. Ochrana reprodukčního zdraví mladistvých (Unzeitig)
4. HIV / AIDS (Procházka)
5. Nemoci přenosné pohlavním stykem (Uzel)
6. Sexuální orientace (Fifková)
7. Sexuální deviace a deviantní chování (Fifková)
8. Sexuální dysfunkce (Fifková)
9. Sexuální výchova a legislativa (Veselá)
10. Sexualita a média – Bezpečný internet (Machuta, Písecký)

11. Genderové aspekty sexuální výchovy (Jarkovská)
12. Syndrom CAN (Hricz)
13. Sexuální výchova v rodině a ve škole (Sopková)
14. Sexuální výchova u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Porubský, Sopková)
15. Didaktické náměty (Petrnoušek)
16. Návrh učiva vzhledem k věkovým zvláštnostem žáků (kolektiv autorů)
(Sexuální výchova – vybraná témata, s 3).

Tématem sexuální výchovy v rodině a ve škole se zabývá Mgr. Monika Sopková. Sexuální výchovu v rodině stejně jako profesor Z. Matějček popisuje jako přirozený systém ve třech základních rovinách: vztah – vzor – poučení. Školní sexuální výchova vychází z Úmluvy o právech dítěte, která vymezuje právo na informace jako jedno ze základních práv a ze základních cílů RVP, který vymezuje „učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný“. Školy díky kurikulární reformě získávají vlastní autonomii v rozhodování začlenění sexuální výchovy do vyučovacího procesu.

Myslím si, že děti jsou dostatečně informováni o různých pohlavních chorobách, deviacích a legislativě, ale na otázky, které je zajímají, zde odpověď nenaleznou. Jedná se o dotazy vyplývající z běžného života, např.:

- Jak si udržet partnera?
- Jakým způsobem se s partnerem rozejít?
- Jak s partnerem trávit volný čas?

Pokud výchova v rodině a ve škole probíhá tak, jak má, citové vztahy dítěte v rodině budou vytvářet ideální základ pro vytváření pozitivních vztahů ve škole.

3.2 Možnosti školní výchovy a neformálních vzdělávacích institucí k výchově k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům

Hlavním úkolem školy je výchova ve vyučování, ke které se dále přidružují výchovné úkoly třídního učitele, činnost výchovného poradce, dále školního metodika a ve volnočasových aktivitách se na edukaci podílí pracovníci školní družiny či klubu. Mezi hlavní cíle výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům patří především reprodukční zdraví a psychosociální zdraví společnosti. Dalším, neméně důležitým cílem je předávání poznatků, vytváření postojů a adekvátních způsobů chování a reagování. Školní výchova na toto téma tedy působí v oblasti prevence rozsáhlé sociální patologie a v nemalé míře (asi 20 %) supluje nefunkční chování rodičů v této oblasti. Rodinná výchova se vyznačuje mimo jiné i neprofesionálním charakterem. Školní výchova naopak má možnost institucionálního, kontinuálního a odborného působení na děti a dospívající, posiluje chápání sexuality z širšího hlediska, má možnost působit proti snižování stability rodinné struktury a v neposlední řadě má možnost působit proti zhoršování vztahů ve společnosti obecně.

V případě nefunkčnosti rodiny je edukace zastoupena náhradní výchovnou péčí ústavní nebo ochrannou a to vždy v souladu s RVP.

V této oblasti je velmi důležitá i práce s dětmi ve volném čase ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže, v jazykových školách a ZUŠ, v organizacích dětí a mládeže a v organizacích pracujících s dětmi a mládeží.

K neformálním poradenským institucím zabývající se problematikou rodičovství a sexuálních vztahů řadíme předmanželské, manželské a sexuologické poradny. Poradna je v české společnosti výraz spíše hanlivý než respektovaný. Společnost má tendenci v jakékoliv pomoci (psychologické nebo terapeutické) vidět bláznovství nebo rozmar bohatých lidí. Přitom mnoho párů se dnes dostává vinou své nevědomosti o vztahové inteligenci na rozcestí a neví, jak manželskou situaci nebo krizi vyřešit. Svoji tíživou situaci často probírají s kamarádkami, matkami nebo kolegy, ale návštěvu odborného pracoviště zavrhnou nebo vidí jako poslední řešení. Velmi často se stává, že se lidé se svými problémy obrací na poradny anonymně, neboť není lehké svěřit se se svými velmi osobními, až intimními problémy „cizímu“ člověku.

Na téma partnerství, rodinného soužití a sexuálních vztahů uveřejňují články i různé časopisy a periodika vydávané pro teenagery, které spolupracují s odborníky

---

v těchto oblastech. Tímto způsobem je čtenářům podáván i odborný názor a stanovisko. Podle mého názoru je to jedna z forem neformálního, avšak nejrozšířenějšího způsobu edukace.

K dalším neformálním institucím patří sdružení, společnosti pracující v těchto oblastech a nadace. Jsou to např. Bílý kruh bezpečí, ROSA, společnost pro zdravé rodičovství APERIO, MY-FAMILY, Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, mateřská centra a další.

V době 21. století je třeba zmínit i internet a další masmédiá. Ať už v podobě různých zajímavých článků nebo odkazů nebo pomocí různých sociálních sítí lze hovořit o edukaci v této oblasti.

3.3 Problémy a nesnáze výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům

Kdy, jak a v jaké rozsahu by výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům měla začít? Kdy, co a jak je třeba v tomto směru udělat? Tyto a jistě další otázky si klade mnoho rodičů. Na tyto a podobné otázky se pokusím v této kapitole alespoň zčásti odpovědět.

Nejvhodnějším prostředím pro výchovu je nesporně dobře fungující rodina. Takové rodinné prostředí spojuje teoretické informace získané od rodičů s praxí láskyplného soužití manželských rodičů. Téma výběr partnera, manžela a založení budoucí rodiny je jistě pro rodiče méně stresující než téma zabývající se sexuálními otázkami. Bohužel, většina rodičů však se tématům sexuální výchovy z osobních a morálních důvodů vyhýbá. K hlavním důvodům patří i stud.

„Pomocnou ruku“ proto nabízí škola. Špatná nebo nedostatečná informovanost v otázkách partnerských vztahů, manželství, rodičovství a sexuálních vztahů vedla MŠMT k vydání metodické příručky pro učitele, která se stala teoretickým základem pro formy a metody výuky.

Avšak vydaná příručka vyvolala velkou diskuzi z řad rodičů. Na internetových stránkách V.O.R.P. - Výboru na obranu práv rodičů je vyvěšena petice proti povinné sexuální výchově v základních školách. Výbor zásadně protestuje proti Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách. Nesouhlasí, aby děti byly vystaveny předmetům a tématům, jejichž obsah by se mohl přičítat zásadám rodičů. Opírá se o přirozené právo rodičů na výchovu svých dětí. Do konce března roku 2011 petici podepsalo již 39.870 občanů, kteří tak vyjádřili svůj názor na výuku sexuální výchovy ve školách.

S názorem Výboru na ochranu práv rodičů já osobně nesouhlasím. Rodinná výchova má individuální a intimní charakter, rodiče ve výchově staví především na zkušenostech z dětství a důsledkem jsou rozmanité metody uplatňované ve výchově. Je však neprofesionální. Rodiče nemohou a ani nejsou schopni pojmout všechna témata, která jsou součástí této výchovy. Jak bude např. rodič hovořit zasvěceně a odborně na téma pohlavní choroby, když s nimi neměl nikdy žádné zkušenosti?

Školní výchova má možnost institucionálního a odborného působení na děti. Způsob výuky je především v kompetenci školy. Základní výuka se provádí na základě RVP, rozšiřující a doplňující výuka je pouze na vedení jednotlivých škol a vyučujících.

V některých školských zařízeních je výchova na dané téma v kompetenci učitelů, v jiných zařízeních využívají odborné pomoci specialistů.

Sexuální výchova je předmětem mnoha diskusí jak na Východě, tak i na Západě.

Jedna z nejhorsích situací je v silně katolickém Polsku, kde se tomuto tématu nevěnuje dostatečná pozornost. Často ji vyučují málo kvalifikované osoby včetně kněží a řádových sester, které místo toho, aby mládež o sexu informovaly, ji před ním straší nebo o něm šíří mýty.

Na Slovensku, podobně jako v České republice, nemají studenti samostatný předmět, této problematice je věnována část biologie, etiky a náboženství. Snaha ze strany nevládní společnosti pro plánované rodičovství prosadit do škol novou metodiku sexuální výchovy a učebnici neuspěla kvůli odporu katolické církve, která v tom viděla propagaci sexu.

V Německu povinnou sexuální osvětou začínají již na základních školách v rámci prvouky, později je tato problematika zařazena do biologie.

Náboženství ovlivňuje i úroveň sexuální výuky v Rusku, kde se proti výuce staví pravoslavná církev i konzervativní rodiče.

S problémy se sexuální výuka potýká i v Rakousku, kde ministryně školství před časem přednášky o sexualitě zakázala, i v náboženské výuce, neboť byly v rozporu s občanskou státní výchovou.

V USA sexuální výchovu zajišťují jednotlivé státy a zhruba dvě pětiny ji stanovily jako povinnou. Důraz je ovšem kladen na zdrženlivost a jen část států vyžaduje, aby do výuky byla zahrnuta antikoncepce.

Ve Velké Británii není sexuální výchova povinná a je závislá na ředitelích jednotlivých škol (Deník Metro, 13.9.2010, s 6).

---

4. EMPIRICKÁ ČÁST

4.1 Cíl, úlohy a hypotézy průzkumu

Cílem empirické části bakalářské práce je realizování průzkumu u studentů střední školy v menším městě, zjištění stavu výchovy v rodině a ve škole na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy a pohled mladých lidí na manželství a rodičovství.

Vzhledem ke stanoveným cílům byly stanoveny hypotézy vyjadřující vztah mezi nezávisle a závisle proměnnými, jejichž platnost byla ověřena v kvantitativním výzkumu. Jedná se o tyto hypotézy:

H1: Předpokládáme, že výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je v rodině dostatečná.

H2: Více než 50 % mladých lidí si myslí, že manželství je zbytečná instituce.

H3: Více než 50 % studentů si myslí, že výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je ve škole nedostatečná.

Na základě kvantitativního průzkumu chceme u hypotéz prokázat jejich verifikaci či falzifikaci.

Dle zjištěných výsledků průzkumu chceme definovat možná doporučení pro výuku na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy. Z tohoto důvodu by bylo ze strany odpovědných úředních orgánů vhodné uvažovat o jiné formě výuky k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům.

4.2 Metody a metodika průzkumu

V rámci průzkumu bude použita technika dotazníku, neboť patří mezi účinné techniky kvantitativního pedagogického průzkumu. Vzhledem k časovému horizontu byl můj výzkum horizontální (krátkodobý) a doufám, že dotazník byl objektivní. Dotazník obsahuje celkem 14 otázek, a to uzavřené, polouzavřené, otevřené a škálové otázky. Dotazník neobsahuje žádné otázky zjišťující osobní údaje respondentů, pouze dva základní údaje, kterými jsou:

- pohlaví
- rodina (úplná, neúplná)

Položky dotazníku byly srozumitelné, jednoznačné, smysluplně zařazené a snadno tříditelné.

Průzkum byl proveden během měsíce února 2011 v rámci výuky studentů přímo ve škole, z tohoto důvodu byla návratnost dotazníků 100%. Rozdání dotazníků předcházela hodina na téma etická výchova. Respondenti odpovídali písemně na předtištěný formulář podle pokynů k vyplnění dotazníku. Dotazníky jsem osobně rozdala každému respondentovi s žádostí o pečlivé vyplnění všech otázek, s upozorněním na možnost pokládání jakýchkoliv dotazů potřebných pro správné vyplnění dotazníku.

Před distribucí dotazníku jsem oslovila ředitele školy a vyžádala si povolení. Také jsem se ve škole informovala, zda a v jakém rozsahu se dané problematice věnují. Ředitel školy mi potvrdil, že nevyužili možnost výuky podle doporučeného materiálu z MŠMT a dané téma vyučují pouze dle RVP.

Údaje získané z dotazníků budu třídit osobně a pro snadné a názorné porovnání zjištěných údajů použiji tabulky a grafy.

Dotazník je rozdělen do strukturovaných okruhů zahrnujících otázky vážící se ke konkrétním tématům.

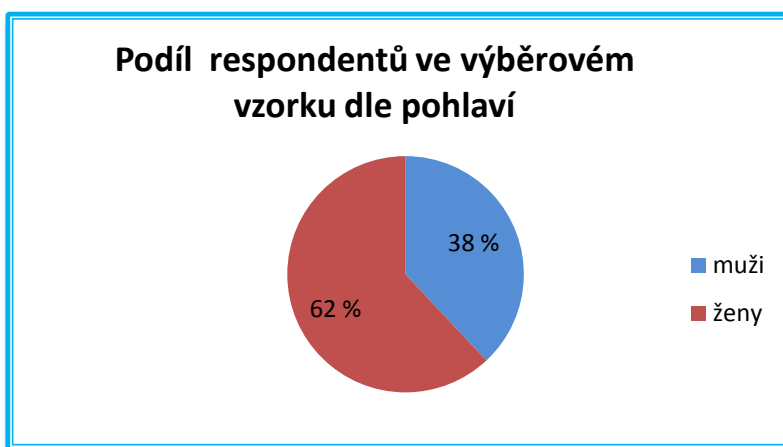
Průzkumný vzorek

Dotazník jsem distribuovala mezi studenty gymnázia z menšího města s cca 6500 obyvateli v okrese Vyškov, kterou navštěvuje 380 studentů. Pozorované osoby jsem záměrně zvolila ve věku 17-18 let, neboť je to věk, kdy právě dokončují střední školu a plánují si další životní dráhu. Celkem se průzkumu zúčastnilo 50 studentů, kteří vyplnili níže uvedený dotazník, ve kterém vyjádřili svůj názor a postoj k jednotlivým jevům.

4.3 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

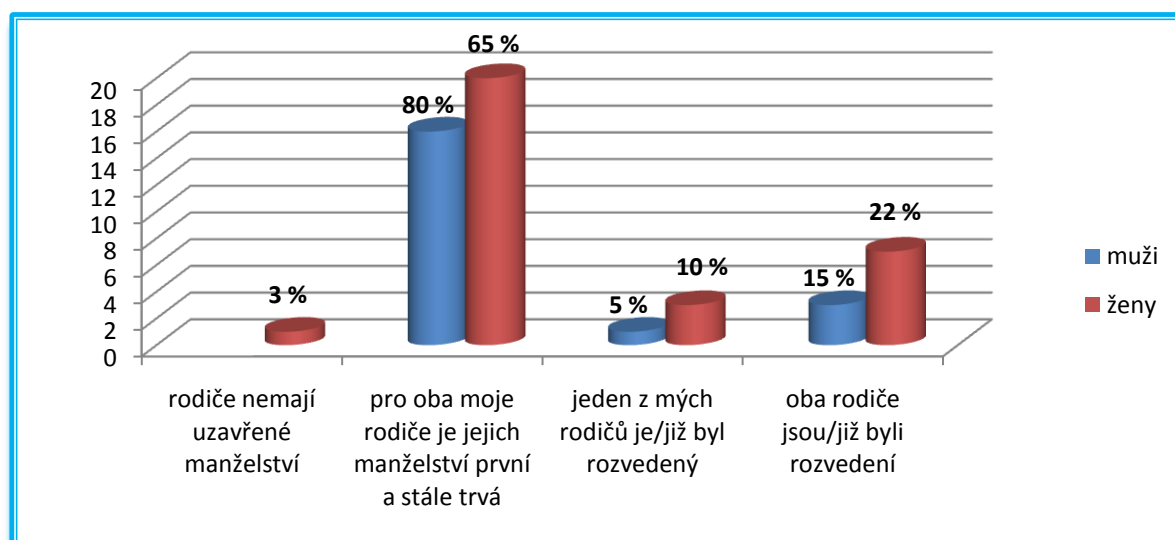
Tato kapitola bakalářské práce sumarizuje zjištěné výsledky a vyhodnocení dotazníkového průzkumu u studentů na střední škole.

Graf 1 - Pohlaví respondentů

Z celkového počtu 50 respondentů bylo 19 mužů a 31 žen.

Graf 2 - Jaká je Vaše rodina, ze které pocházíte?

Z celkového počtu studentů jich 36 (72 %) vyrůstá v úplné rodině (pro oba rodiče je jejich manželství první a stále trvá), rodiče 9 studentů (18 %) jsou nebo již byli

rozvedení. U 4 studentů (8 %) jeden z rodičů je nebo již byl rozvedený. Rodiče 1 studenta (2 %) nemají uzavřené manželství.

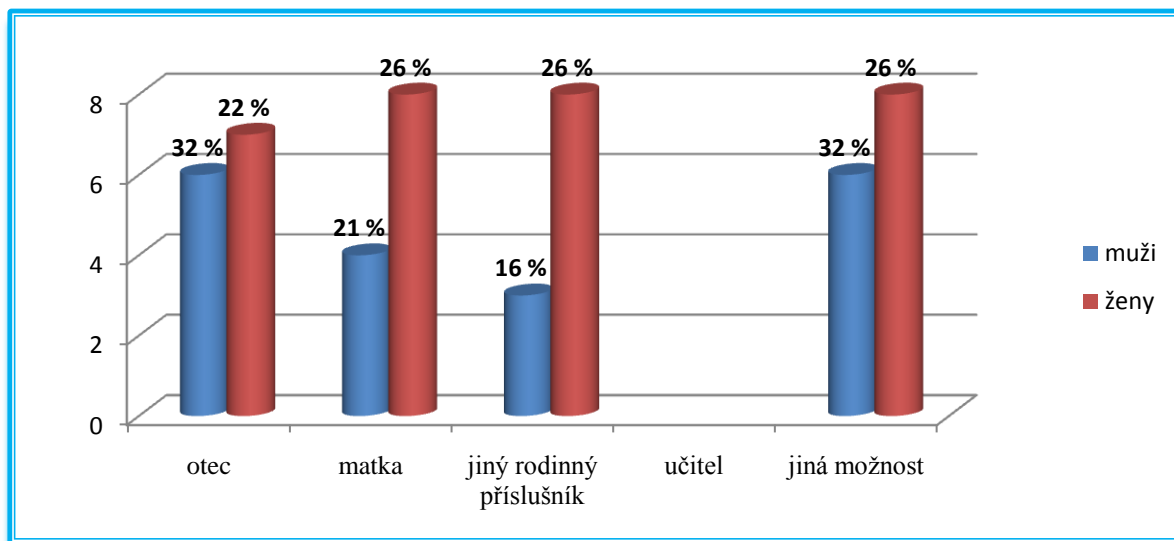
H1: Předpokládáme, že výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům (VMRSV) je v rodině dostatečná.

Otázka č. 3 – Kdo je Váš vzor?

Pro 13 respondentů (26 %) u celkového počtu je největším vzorem otec, 12 studentů (24 %) si zvolilo matku. Celkem 13 studentů (26 %) označilo jako největší vzory jiné rodinné příslušníky (6 x sestra, 2 x teta, 5 x babička a dědeček) a 11 studentů (22 %) si zvolilo jinou možnost. Konkrétně uvedli v 8 případech kamaráda nebo kamarádku a 3 x uvedli, že nemají žádný vzor.

V rámci vyhodnocení této otázky je zajímavé si povšimnout, že zhruba jedna třetina studentů si vybrala jako vzor jiného rodinného příslušníka.

Graf 3 - Vzor

Otázka č. 4 – Komunikujete s rodiči na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy?

V rámci této otázky bylo zjišťováno, zda se respondenti baví s rodiči na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy. Z celkového počtu 50 studentů odpovědělo 10 mužů (53 %) kladně a 9 mužů (47 %) odpovědělo záporně. Celkem 16 studentek (52 %) odpovědělo kladně a 15 studentek (48 %) odpovědělo záporně.

Lze tedy konstatovat, že více jak 50 % studentů na dané téma s rodiči hovoří.

Tabulka 1- Komunikace rodičů a dětí na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy

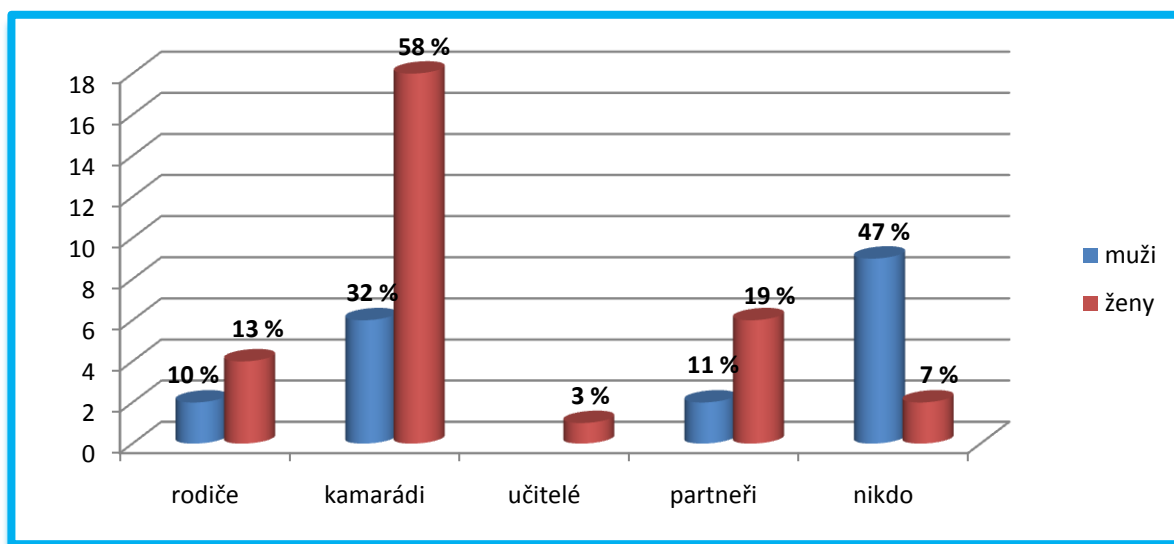
	muži	ženy
ano	10	16
ne	9	15

Otázka č. 5. – Komu jste nejčastěji pokládali dotazy týkající se sexu a sexuálních vztahů?

V rámci této otázky jsme zjišťovali, komu se respondenti nejčastěji dotazují na téma sexu a sexuálních vztahů.

Z celkového počtu 50 respondentů 6 studentů (12 %) se s dotazy obrací na rodiče, 24 studentů (48 %) se svěřuje kamarádům, 1 studentka (2 %) se obrátila se svým dotazem na učitele, 8 studentů (16 %) se svěřuje se svými dotazy partnerům a 11 studentů (22 %) se neptá nikoho. Z výsledků tedy vyplývá, že s dotazy z oblasti sexu a sexuálních vztahů se studenti nejčastěji obrací na kamarády. **Rodiče se ve výsledcích umístili až na předposledním místě a učitelé zaujali místo poslední.**

Graf 4 - Dotazy pokládáné na téma sex a sexuální vztahy

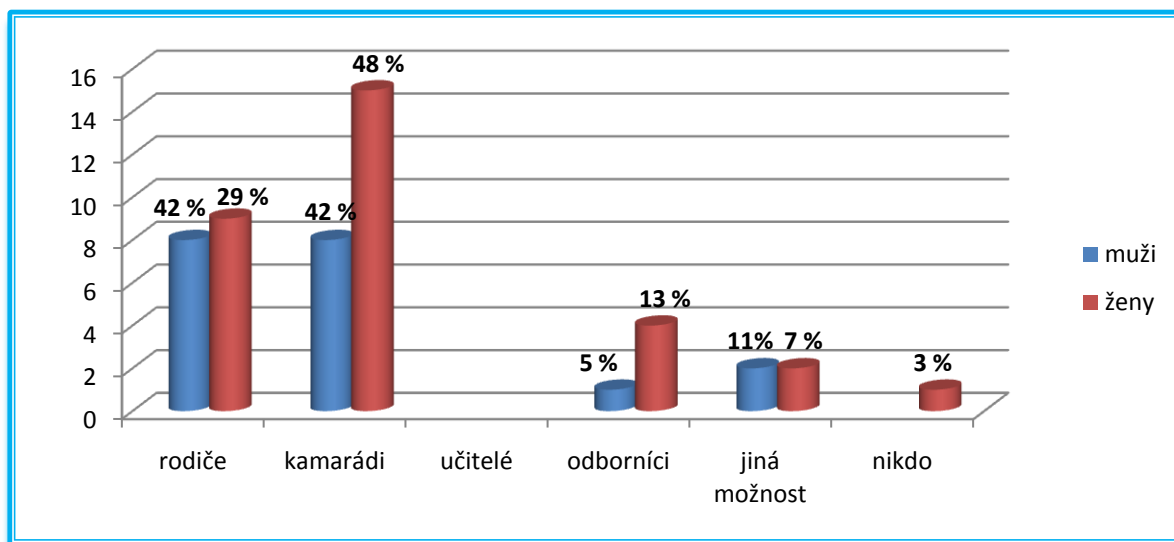
Otázka č. 6 - S problémy na téma VMRSV byste se svěřili?

Otázka číslo 6 nás měla informovat o tom, na koho se nejčastěji respondenti obrací se svými problémy.

Z celkového počtu 50 respondentů 17 studentů (34 %) se s případnými problémy na téma VMRSV obrací na rodiče, 23 studentů (46 %) se svěřuje kamarádům,

5 studentů (10 %) by se svěřilo se svými problémy odborníkům. Jinou možnost zaznačili 4 studenti (8 %), kdy konkrétně uvedli v jednom případě partnera a ve dvou případech sestru. Možnost nikomu si vybrala 1 studentka (2 %). Lze tedy konstatovat, že problémy by studenti řešili nejčastěji s kamarády, až druzí v pořadí se umístili rodiče.

Graf 5 - Osoby, které napomáhají řešit nejčastější problémy ve VMRSV

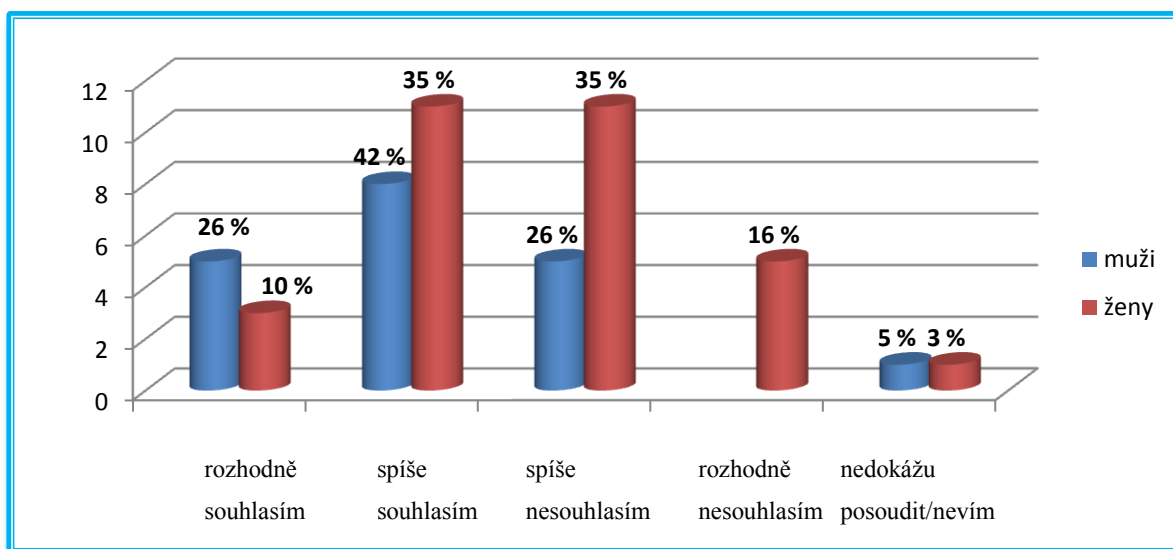

Otázka č. 14/6 – Rodina je dostačující prostředí pro VMRSV?

Tato otázka měla dát přehled o názoru respondentů, zda je rodina dostačujícím prostředím pro výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům.

Z celkového počtu 50 respondentů 8 studentů (16 %) s výrokem rozhodně souhlasilo, 19 studentů (38 %) spíše souhlasí, 16 studentů (32 %) spíše nesouhlasí, 5 studentek (10 %) rozhodně nesouhlasí a 2 studenti (4 %) nevědí nebo nedokážou posoudit. Lze tedy konstatovat, že více než 50 % studentů si myslí, že rodina je dostačujícím prostředím pro výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům.

Graf 6 - Rodina je dostačující prostředí pro VMRSV

Z toho vyplývá ověření, že H/1 se potvrdila. Z průzkumu vyplynulo, že více než 50 % se s rodiči baví na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy a myslí si, že výchova v rodině je dostačujícím prostředím pro výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům.

H2: Více než 50 % mladých lidí si myslí, že manželství je zbytečná instituce.

Otázka č. 7 – Plánujete se vdát/oženit/, uzavřít registrované partnerství?

V této otázce bylo zjišťováno, zda v budoucnosti respondenti plánují uzavřít sňatek nebo registrované partnerství.

Z celkového počtu 50 studentů (100 %) celkem 42 studentů (84 %) plánuje uzavřít manželství, 5 studentů (10 %) uzavřít manželství neplánuje a 1 student (2 %) není ještě rozhodnut.

Tabulka 2 - Plánování manželství

	Muži	Ženy
ano	16	28
ne	2	3
jiná možnost (napíšte konkrétně)	1	

Otázka č. 8 - Plánujete mít dítě?

Otázka č. 8 zjišťovala, zda respondenti plánují v budoucnu mít dítě.

Z celkového počtu 50 studentů (100 %) celkem 44 studentů (88 %) plánuje mít dítě, 5 studentů (10 %) dítě neplánuje a 1 student (2 %) není doposud rozhodnut.

Tabulka 3 - Plánování dětí

	Muži	Ženy
ano	16	29
ne	2	2
jiná možnost (napište konkrétně)	1	

Otázka č. 9 - Kolik chcete mít dětí?

V rámci této otázky jsme zjišťovali, kolik dětí by chtěli v budoucnu mít. Z celkového počtu 45 studentů (100 %) jedno dítě plánují 3 studenti (7 %), dvě děti si plánuje 31 studentů (69 %), tři děti si plánuje 8 studentů (17 %). Více než tři děti si plánují 3 studenti (7 %).

Tabulka 4 - Počet plánovaných dětí

	Muži	Ženy
1 dítě	1	2
2 děti	9	22
3 děti	4	4
více než 3 děti	2	1

Otázka č. 10 - Jak si představujete výchovu svých dětí?

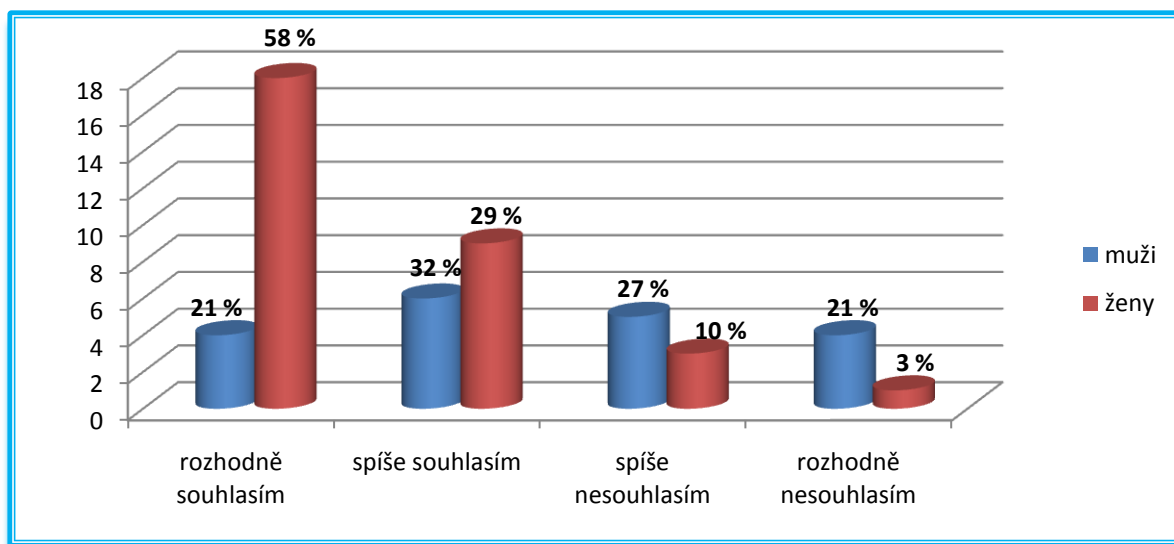
Mezi nejčastější odpovědi patřily – autoritativní výchova, liberální výchova, 5 x po vzoru rodičovské výchovy. V 1 případě student uvedl, že rodičovská výchova není vzorová. V odpovědích dále uváděli: výchova ke slušnosti, podle křesťanské zásady, výchova v samostatné osobnosti, dobrým mravům, úctě k rodičům, podpoře vývoje a názoru dítěte. V jednom případě uvedl student, že nemá představu vzhledem k nízkému věku a výchovu naplánuje později.

Otázka č. 14/1 – Je v pořádku, že spolu žijí lidé, aniž by plánovali sňatek?

V rámci této otázky se respondenti v 74 % vyslovili kladně, pouze 26 % se vyslovilo záporně.

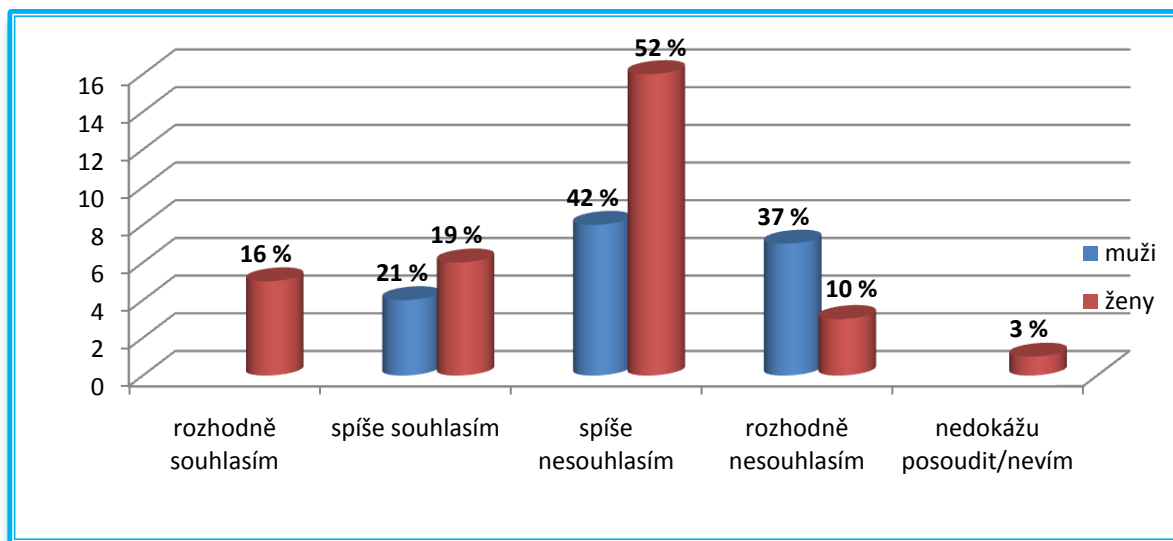
Graf 7 - Společné soužití bez sňatku

Otázka č. 14/2 – Pro společné soužití rodičů s dětmi není nutné, aby měli rodiče uzavřený sňatek?

Z celkového počtu 50 respondentů (100 %) s výrokem rozhodně souhlasí 5 žen (10 %), spíše souhlasí 10 studentů (20 %). Spíše nesouhlasí 24 studentů (48 %), rozhodně nesouhlasí 10 studentů (20 %) a 1 studentka (2 %) neví nebo nedokáže posoudit. Z odpovědí tedy vyplývá, že pro většinu studentů je pro výchovu dětí důležité, aby měli rodiče uzavřený sňatek.

Graf 8 - Společné soužití rodičů s dětmi nemusí mít být podmíněno sňatkem

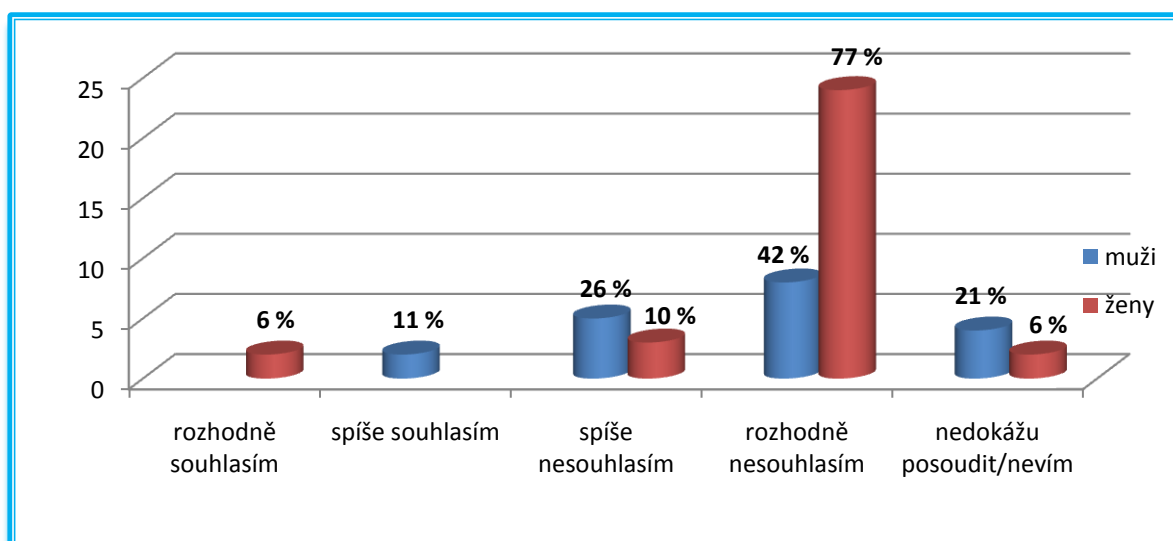

Otázka č. 14/3 - Špatné manželství je lepší než žádné?

V otázce byl zjišťován názor respondentů, zda je lepší manželství špatné než žádné. S výrokem rozhodně souhlasí 2 ženy (4 %), spíše souhlasí 2 muži (4 %). Spíše nesouhlasí 8 studentů (16 %), rozhodně nesouhlasí 32 studentů (64 %) a 6 studentů (12 %) neví nebo nedokážou posoudit.

Z výsledků tedy vyplývá, že většina studentů by zvolila raději život bez manželství než manželství špatné.

Graf 9 - Špatné manželství je lepší než žádné

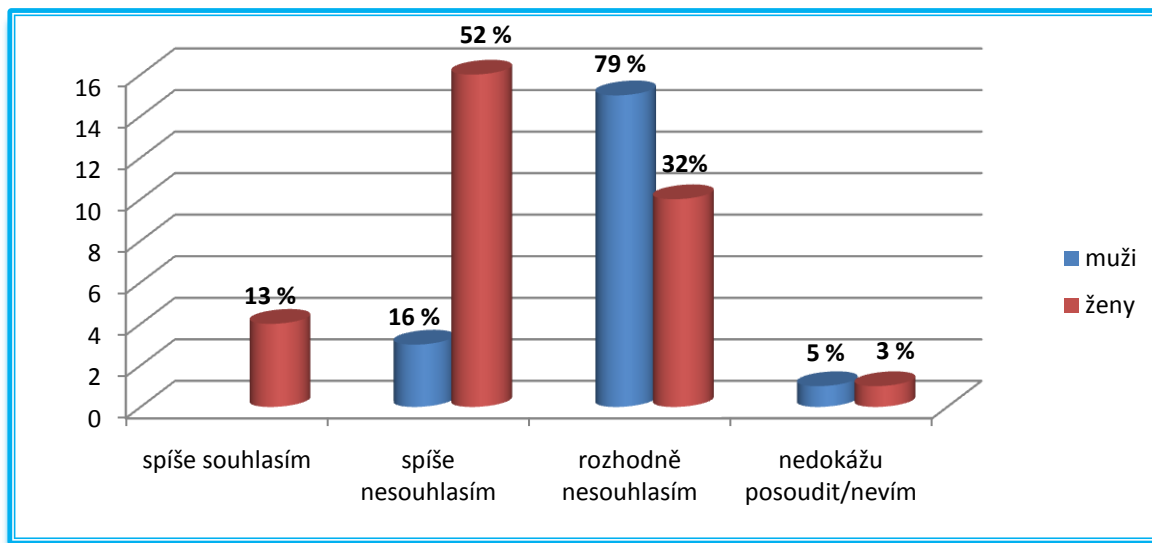

Otázka č. 14/4 – Manželství je zbytečná instituce?

V rámci této otázky jsme zjišťovali názor studentů na manželství.

Z celkového počtu respondentů s výrokem spíše souhlasí 4 ženy (8 %) a spíše nesouhlasí 19 studentů (38 %), rozhodně nesouhlasí 25 studentů (50 %) a 2 studenti (4 %) nevědí nebo nedokážou posoudit. **Z výsledků vyplývá, že většina studentů si nemyslí, že manželství je zbytečná instituce.**

Graf 8 - Manželství je zbytečná instituce

Tímto se tedy zjistilo, že **H2 se je nepravdivá**. Většina respondentů uvedla, že v budoucnu se plánuje vdát nebo oženit, plánuje mít dítě a manželství nevidí jako zbytečnou instituci. Důležitým zjištěním je, že pro většinu studentů je sňatek rodičů důležitý pro výchovu svých dětí.

H3: Více než 50 % studentů si myslí, že výchova k manželství, rodičovství a sexuální vztahům je ve škole nedostatečná.

Otázka č. 11 – Jaká témata vás ve VMRSV ve škole nejvíce zaujala?

Z celkového počtu 50 studentů (100 %) studenty nejvíce zaujala sexuální výchova, a to celkem 16 studentů (32 %), 14 studentům (28 %) se líbila výchova z pohledu etiky a 13 studentů (26 %) zaujala výchova v rodině a ve škole. Jinou možnost vyznačilo celkem 7 studentů s odpovědí, že se o daná témata nezajímají.

Vyhodnocením tedy bylo zjištěno, že **nejzajímavější téma ve VMRSV pro studenty je sexuální výchova**.

Tabulka 5 - Oblíbená témata ve výuce

	Muži	Ženy
výchova v rodině a ve škole	5	8
výchova z pohledu etiky	6	8
sexuální výchova	6	10
jiná možnost	2	5

Otázka č. 12 - Odpoví vám učitel vždy na všechny dotazy na téma VMRSV?

Z celkového počtu 50 studentů (100 %) 20 studentům (40 %) dokáže učitel odpovědět na položené dotazy, 18 studentům (36 %) odpovědět nedokáže a 12 studentů (24 %) se učitelů neptá. Lze tedy konstatovat, že učitel dokáže odpovědět pouze na každou druhou otázku položenou ze strany studenta.

Tabulka 6 - Odpověď učitele na dotazy studentů

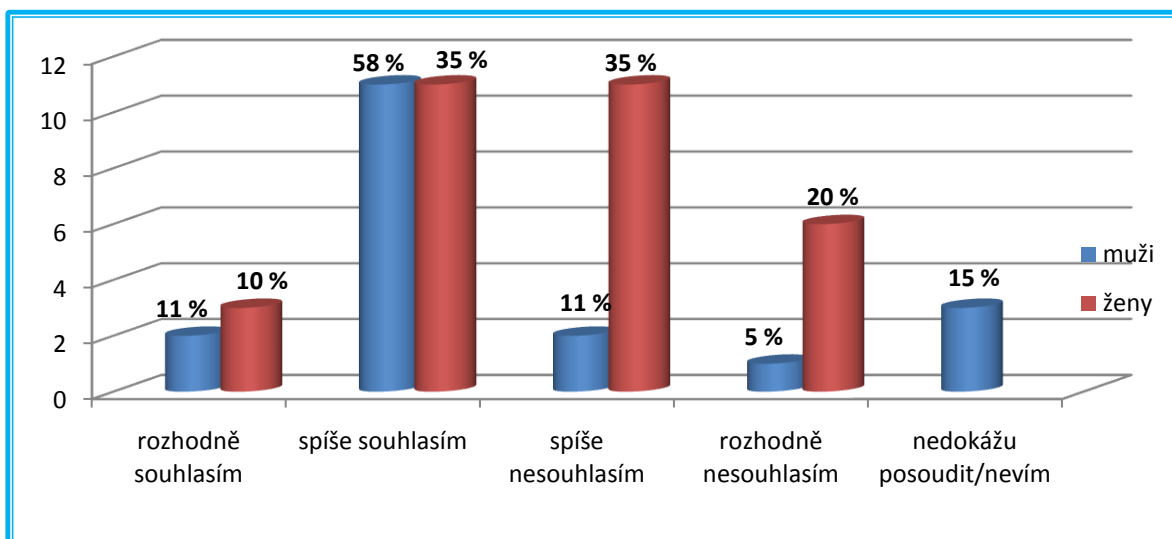
	Muži	Ženy
ano	7	13
ne	9	9
jiná možnost (napište konkrétně)	4	8

Otázka č. 13 - O jaké téma byste VMRSV rozšířili?

V otevřené otázce studenti uváděli následující témata: vztahy mezi partnery, sourozenci, rodiči, pohlavní nemoci, sexuální výchova, hormonální antikoncepce, metoda přirozeného plánování rodičovství, homosexuální vztahy, historie rodiny a sexuality, zajímavosti, audiovizuální podklady, názorné ukázky, pomůcky, pohled na sex z psychologického hlediska.

Otázka č. 14/7 – VMRSV je ve škole nedostatečná?

Z celkového počtu 50 studentů (100 %) 8 studentů (16 %) s výrokem rozhodně souhlasí, 22 studentů (44 %) spíše souhlasí, 8 studentů (16 %) spíše nesouhlasí, 4 studenti (8 %) rozhodně nesouhlasí, nedokáže posoudit/neví 8 studentů (16 %). Z výsledků tedy vyplývá, že více než polovina studentů si myslí, že VMRSV je ve škole nedostatečná.

Graf 9 - Stav výchovy ve škole

Více než polovina studentů si myslí, že výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je ve škole nedostatečná a učitel odpoví pouze na 50 % otázek studentů. **Tímto byla H/3 byla ověřena jako pravdivá.** Z odpovědí na otázky vyplynula zajímavá skutečnost, že více než třetina respondentů by uvítala názorné ukázky na dané téma, jinou formu výuky a audiovizuální podklady.

4.4 Závěry a doporučení pro praxi

Na základě realizovaného průzkumu na střední škole v menším městě lze konstatovat, že **polovina studentů** si myslí, že **rodina je dostačujícím prostředím** pro výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům. Z odpovědí vyplývá, že 50 % studentů na dané téma s rodiči diskutuje. Avšak zároveň je nutné uvést, že v případě problémů a dotazů na sex a sexuální vztahy, se raději obrátí na své kamarády a teprve potom na své rodiče. Toto je zřejmě dáno generačními a názorovými rozdíly, dalšími determinanty mohou být i stud a ostych ze strany dětí i rodičů.

Co se týká názoru mladé generace na manželství, bylo zjištěno, že oslovení studenti plánují vstoupit do manželství a zároveň si plánují mít rodinu. Lze tedy konstatovat, že **manželství nepovažují za zbytečné a pro výchovu svých dětí za důležité**. Výsledky průzkumu jsou velmi zajímavé v souvislosti se současným trendem společnosti, kdy je různými odborníky zmiňována neochota mladých lidí vstupovat do manželství v souvislosti s krizí rodiny.

Jako negativní lze hodnotit zjištění, že **výuka výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je pro studenty ve škole nedostatečná**. Provedením šetření se ukázalo, že polovina učitelů nedokáže nebo neumí odpovědět na dotazy studentů. A jsou to právě pedagogové, kteří by měli doplnit a rozšířit výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům. Škola má i další možnosti, jakými rozšířit a doplnit uvedenou výchovu. K takovým možnostem patří přednášky odborníků z různých oblastí.

V oblasti výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům na škole je nutné podotknout nespokojenost studentů s formou a metodou výuky. Po obsahové stránce je výuka dostačující, avšak studenti by raději preferovali menší skupiny pro výuku, které by byly rozděleny podle pohlaví, názorné ukázky, audiovizuální pomůcky.

Hlavním činitelem ve výchově je bezesporu rodina a především její výchova. Ne každá rodina však plní svoji roli dokonale, ať již z jakýchkoliv důvodů. Rodinnou výchovu v pozdějším věku dítěte doplňuje škola. Je tedy **velmi důležitá úzká spolupráce rodiny a školy**.

Rodiče by si především měli ujasnit své představy o formě výchovy, zejména v rodině a ve škole. **Měli by se zajímat**, jak se konkrétně učí a bude vyučovat na dané škole. **Angažovat se v radě školy, spolupracovat se školou**, a to nejen v této oblasti. Tímto způsobem lze ovlivnit výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům,

---

její náplň, jako je např. výchova k trvalé lásce a zodpovědnému rodičovství. Aktivní pomoc nebo rada ze strany rodičů při hledání dobrých lektorů, pedagogů nebo sdružení, která tuto formu výchovy realizují je jistě dobrý začátek pro spolupráci rodiny a školy.

Závěrem lze tedy konstatovat, že učitelé a rodiče nejsou nepřátelé, ale měli by být spolupracovníky, aby dosáhli co nejlepších výsledků ve výchově naší další generace.

Závěr

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo popsat a charakterizovat základní pojmy rodina, manželství, rodičovství. Dále jsem popsala současný stav a problémy výchovy mladých lidí k porozumění partnerství, manželství a rodičovství. Ke zpracování jsem využila zdroje literatury, které se týkají uvedených pojmů. Z prostudované literatury je zřejmé, že současná rodina se ocitá v krizi, která je zapříčiněna zejména narušením tradičních forem rodinného soužití.

V dalším úseku své práce jsem popsala rodinu a její proměny v historickém vývoji. Jak se měnila společnost, tak se měnila i rodina a postoje k manželství a rodičovství. Největší změna v instituci rodiny nastala nástupem emancipace, kdy došlo k ekonomické samostatnosti a nezávislosti žen na mužích. Všechny uvedené aspekty se odrazily v současné rodině a v podmínkách k výchově.

Dále jsem se v teoretické části bakalářské práce věnovala výchově ve škole, především výukovému materiálu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Zmínila jsem i možnosti výchovy prostřednictvím neformálních vzdělávacích institucí.

Cílem empirické části bylo naplnění cílů v ní stanovených a ověření zformulovaných hypotéz. Výsledky byly zobecněny a uvedeny v závěrečné kapitole empirické části. Využila jsem možnosti vytvořit dotazník týkající se výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům, ve kterém jsem zjišťovala postoje a názory na manželství, výchovu v rodině a ve škole. V teoretické části bylo konstatováno, že současná mladá generace nemá tendence vstupovat do manželství. V praktické části se však ukázalo, že oslovení respondenti ve věku 17 – 18 let ve více než 80 procentech považují manželství pro výchovu dětí za důležité a v budoucnu chtějí uzavřít sňatek. V průzkumu jsem se rovněž zaměřila na výchovu k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům ve škole. Studenti v odpovědích konstatovali, že výchova ve škole z jejich pohledu je nedostatečná a učitel nedokáže odpovědět na polovinu otázek. Z praktické části však vyplynulo, že studentům nevyhovuje způsob edukace. Je tedy nutné hledat nové možnosti efektivního vzdělávání a zejména nejvhodnější způsoby, jak toho dosáhnout. Je třeba teoretickou edukaci rozšířit o praktické ukázky, podněty a k tomu využívat např. audiovizuální pomůcky. Neméně důležitým faktorem je i velikost skupiny, na kterou pedagog nebo odborný pracovník

---

působí. Menší skupina studentů dává předpoklad k tomu, že bude odbourán ostych, nejistota nebo stud.

Podstatným kritériem při edukaci výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům je ***zejména aktivní spolupráce rodičů a pedagogů, pečlivě propracovaný přístup, příprava a forma výuky.***

Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům tedy nemůže být pouze jedním z učebnicových pojmů. Zajímavě a poutavě uskutečněná přednáška dítě jistě zaujme víc než pouhé memorování, opakování a poučování.

Tomáš G. Masaryk řekl: „Jaká je rodina, takový je stát“. Rodina je podle Ústavy České republiky základem státu a tak je jen na nás, jaký stát budeme mít.

Resumé

Tématem bakalářské práce je výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům. Teoretická část se zabývá základními pojmy a východisky pro empirickou část, která popisuje mnou provedený průzkum na vybrané střední škole.

V první kapitole jsou charakterizovány základní pojmy související s tématem bakalářské práce, a to výchova, rodina, rodičovství, manželství a sexuální vztahy. Dále se věnuji výchově mladých lidí k porozumění partnerství, manželství, jejímu současnému stavu a problémům, kterými v této složité době prochází.

Z historického pohledu prošla rodina, rodičovství, partnerství a sexuální vztahy mnoha změnami, které se odrazily do rodiny současné. Z tohoto důvodu jsem v druhé kapitole popsala historický vývoj rodiny a sexuálních vztahů, současnou rodinu, problémy, kterým musí v téhle velmi složité době čelit.

Třetí kapitola je věnována stavu výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům, ve které jsem se zaměřila na výukový materiál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a možnosti neformálních vzdělávacích institucí. Závěr kapitoly jsem věnovala problémům a nesnázím výchovy k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům v rodině i ve škole nejen u nás, ale i v zahraničí.

Empirická část popisuje provedený průzkum na vybrané střední škole. Jsou zde stanoveny hypotézy, které měly být průzkumem ověřeny, nebo vyvráceny. Je zde popsána metodika a použité metody průzkumu. Data byla po získání zpracována a vyhodnocena a na základě tohoto vyhodnocení byly ověřeny nebo vyvráceny jednotlivé hypotézy. V závěrečné části byly shrnuty výsledky průzkumu, které navazovaly na teoretickou část práce.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje výchově k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům v rodinném a školním prostředí. Charakterizuje pojmy rodina, manželství, rodičovství a sexuální vztahy. Popisuje historický vývoj rodiny a rodinu současnou s jejími problémy. Věnuje se výchově ve škole i v neformálních vzdělávacích institucích. Popisuje problémy a nesnáze výchovy nejen u nás, ale i v zahraničí. Empirická část je zaměřena na zjištění stavu výchovy v rodině a ve škole a na názor mladé generace na institut manželství.

Klíčová slova

Výchova, manželství, partnerství, rodičovství, sexuální vztahy, rodina, škola, krize rodiny, rodinná výchova, školní výchova.

Annotation

The Bachelor thesis is devoted to education for marriage, parenthood and sexual relations in the family and school environment. It characterizes notions of family, marriage, parenthood and sexual relations. It describes the historical development of the family and family along with its problems. It is devoted to education in school and informal education institutions. It describes the problems and difficulties in education, not only at home but also abroad. The empirical part focuses on the state of education in family and school and the young generation's views about the institution of marriage.

Keywords

Education, marriage, partnership, parenthood, sexual bearings, family, school, crises families, families education, school education.

Seznam použité literatury

1. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Public promotion s.r.o. 2008, ISB 978-80-69940-0-3
2. HORSKÁ, P., *Dětství, rodiny a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990, ISBN: 80-7038-01 I-X
3. CHALOUPKOVÁ J., ŠALAMOUNOVÁ P. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, ISBN 80-7330-062-1
4. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008
5. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk-prostředí-výchova*. 17 publikace Brno 2001, ISBN 80-7315-004-2
6. KRAUS B., *Teorie výchovy*, Institut mezioborových studií Brno, 2006
7. MAŘÍKOVÁ, H., *Proměny současné české rodiny (RODINA – tender-stratifikace)*ISBN 80-85850-93-1 Slon 2000
8. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN,1992, ISBN: 8004-25236-2
9. MOŽNÝ, I. *Moderní rodiny (mýty a skutečnosti)*. 1. Vyd. Brno,: Blok, 1990
10. NEMCOVÁ, L., *Výchova k manželství a rodičovství v škole. - 1. - Banská Bystrica : UMB ISBN 978-80-8083-569-9*
11. STŘELEČEK, S. *Rodina jako výchovné prostředí*. In *Kapitoly ze sociální pedagogiky a psychologie*. Brno : Paido, 1998
12. *Sexuální výchova – vybraná témata, MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze*, Tisk: Medias.r.o. Olomouc 2009
13. ŠULOVÁ, L. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství*. Praha: Grada, 1995
14. ŠULOVÁ, L., FRANKOVÁ, S., MARTÍNKOVÁ, K. *Výchova k manželství a rodičovství na základních a středních školách*. Praha: Univerzita Karlova, 1995, ISBN 80-7184-071-8
15. TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2005
16. VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5

17. VESELÁ, R. a kol. Rodina a rodinné právo. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
18. Deník Metro, 13.9.2010, s. 6
19. <http://deti.centrum.cz/miminko/vychova-vzdelani/2009/9/20/clanky/krize-rodiny-samota-ktera-skodi/> 10.3.2011
20. <http://leccos.com/index.php/clanky/hynie-josef> 2.2.2011
21. www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby121310.doc 5.3.2011
22. www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf 5.3.2011
23. www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vychova/sulova1.htm 10.3.2011

Seznam příloh

Příloha č. 1 Dotazník

Dotazník

Ráda bych vás požádala o vyplnění dotazníku o výchově k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům (dále VMRSV). Dotazník se bude věnovat vašim vlastním postojům a názorům. Všem ještě jednou děkuji za spolupráci.

Ivana Patschová

1. **Pohlaví?**
  - a. muž
  - b. žena
2. **Jaká je Vaše rodina, ze které pocházíte?**
  - a. rodiče nemají uzavřené manželství
  - b. pro oba moje rodiče je jejich manželství první a stále trvá
  - c. jeden z mých rodičů je / již byl rozvedený
  - d. oba rodiče jsou/ již byli rozvedeni
3. **Kdo je Váš vzor?**
  - a. otec
  - b. matka
  - c. jiný rodinný příslušník (uved'te)
  - d. učitel
  - e. jiná možnost (uved'te)
4. **Komunikujete s rodiči na téma manželství, rodičovství a sexuální vztahy?**
  - a. ano
  - b. ne
5. **Komu jste nejčastěji pokládali dotazy týkající se sexu a sexuálních vztahů?**
  - a. rodičům
  - b. kamarádům
  - c. učitelům
  - d. partnerům
  - e. nikomu
6. **S problémy na téma VMRSV byste se svěřili?**
  - a. rodičům
  - b. kamarádům
  - c. učitelům
  - d. odborníkům
  - e. jiná možnost (uved'te)
  - f. nikomu
7. **Plánujete se vdát/oženit/, uzavřít registrované partnerství?**
  - a. ano
  - b. ne
  - c. jiná možnost (uved'te)
8. **Plánujete mít dítě?**

-
- a. ano
  - b. ne
  - c. jiná možnost (uved'te)

9. Kolik chcete mít dětí?

- a. 1 dítě
- b. 2 děti
- c. 3 děti
- d. více než 3 děti

10. Jak si představujete výchovu svých dětí?

11. Jaká témata Vás ve VMRSV ve škole nejvíce zaujala?

- a. výchova v rodině a ve škole
- b. výchova z pohledu etiky
- c. sexuální výchova
- d. jiná možnost (napíšte konkrétně)

12. Odpoví Vám učitel vždy na všechny Vaše dotazy na téma VMRSV?

- a. ano
- b. ne
- c. jiná možnost (uved'te jaká)

13. O jaká témata byste ve škole rozšířili VMRSV?

14. Souhlasíte s následujícími výroky o manželství, rodičovství a sexuálních vztazích?

1. Je v pořádku, že spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím
2. Pro společné soužití rodičů s dětmi není nutné, aby měli rodiče uzavřený sňatek				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím
3. Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli nejdříve uzavřít sňatek				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím
4. Manželství je zbytečná instituce				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím
5. Špatné manželství je lepší než žádné				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím
6. Rodina je dostačující prostředí pro VMRSV				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím
7. VMRSV je ve škole nedostatečná				
☐ rozhodně souhlasím	☐ spíše souhlasím	☐ spíše nesouhlasím	☐ rozhodně nesouhlasím	☐ nedokážu posoudit /nevím